

Dr. Béky Zoltán

A szólásszabadság eróziója a közösségi médiában

A folyamat felgyorsulása

„A Facebook, a YouTube, az összes közösségimédia-cég úgy korlátozza a szólásszabadságot a saját háza táján, úgy tilt ki a felületéről tetszőleges tartalmakat, ahogy jólesik, ezzel semmilyen törvényt nem sért” – foglalta össze a lényeget az egyik hazai baloldali hírportál még 2018 augusztusában,¹ amikor az amerikai elnökválasztás eredményét feltárni igyekvő demokrata párti oknyomozók a tengerentúlon éppen kezdtek csúcsra járni a „Facebook-faktor” kérdést.

Természetesen a történet nem akkor kezdődött, és azóta is szakadatlanul dübörög, sőt, a „nemzetközi helyzet fokozódik”: a Twitter, a Facebook, a Google elnöksége utolsó napjaiban végül megfosztotta minden közösségi kommunikációs platformjától Donald Trump amerikai elnököt.² Értethető, hogy az utóbbi években a felhasználók adataival való üzletelés, az adatvédelem problematikája mellé felzárkózott a szólásszabadság kérdése is a Facebook és általában a közösségimédia-szolgáltatók tevékenysége kapcsán.

Néhány jellemző hír, illetve történés az elmúlt két év – a problémakör gyorsuló súlyosbodása szempontjából releváns – természetéből:

Donald Trump 2016-os választási sikerét elemzők nagy része egyetértett abban, hogy az eredmény jelentős részben annak köszönhető, hogy a kampánystáb „hatékonyan használta ki a közösségi média adta lehetőségeket”.³ Ez a felismerés adta talán a legnagyobb lökést annak, hogy

¹ Hanula 2018.

² Lásd például: Forbes 2021.

³ Lásd például: Bányász 2019.

az amerikai közvélemény-formálásban döntő szerepet játszó baloldali fő-sodrú média, illetve annak nyomására (politikai jellegű kritikáira) maguk az üzemeltető vállalkozások egyre rapid módon kezdték átfogalmazni a szerepüket. Mivel a semleges technikai platform imázsát ezek után nehezebb volt fenntartani, különböző – első látásra kívánatosnak és alapvetően alkotmányosnak látszó – célokra hivatkozva, tartalmi szabályzatok, irányelvek megalkotásával próbálták elfogadtatni, legitimálni egyre inkább szembeötlő közvélemény-alakító státusukat.

A látszatra kezdetben még próbáltak adni, illetve az új elképzelések, valamint az akkoriban nyilvánosságra hozott új tartalomszabályozás felhasználók általi fogadtatása is bizonytalan volt, így képlékenynek látszott, hogy a közösségi média fejlődése milyen további irányt vehet. A politikai kritikák hatására a Facebook-vezér Zuckerberg 2019. március végén még magyarázkodásra kényszerült: a *Washington Post*-ban publikált nyílt levelében arra hívta fel az államokat, hogy jogi úton szabályozzák, mit lehet és mit nem a közösségi médiában, mert „a kártékony tartalmak ellenőrzése és kiszűrése túlságosan nagy felelősséggel járó feladat ahhoz, hogy ezt egyedül a Facebook végezze el”.⁴ De például többek között a liberális Amnesty International is megkongatta a vészharangot, amikor vonatkozó jelentésében részletesen bemutatta, hogy a Facebook és a Google tömeges megfigyelésre épülő üzleti modellje miért eleve ellentétes a magánszférához való emberi joggal, és hogyan jelent rendszerszintű fenyegetést a szabad véleménynyilvánításra, a gondolati és lelkiismereti szabadságra, az egyenlőségre és a hátrányos megkülönböztetés tilalmára.⁵

2020 januárjában Andrew Bosworth, a Facebook alelnöke viszont már kifejezetten elismerte szolgáltatásuk közvetlen politikaformáló jelentőségét, amikor arról beszélt, hogy Trump a Facebook hirdetési eszközeinek köszönhetően tudott 2016-ban nyerni.⁶ A Hillary Clinton veresége és Donald Trump győzelme mögötti okokat kereső demokraták korábban ugyancsak eljutottak a következtetésre: „a Facebooknak tennie kellene valamit”. Februárban pedig – a másik meghatározó véleménymanipulátorban, azaz a Google-ban érdekelt – Soros György szólította fel a Facebookot Mark Zuckerberg eltávolítására, mivel szerinte „Trump oldalán avatkozik be” az amerikai közvélemény formálásába.⁷

⁴ Zuckerberg 2019.

⁵ Amnesty International 2019.

⁶ Timberg–Tiku 2020.

⁷ Financial Times 2020.

Az elmúlt két év folyamán tehát a Facebook, a Twitter és más techóriások a politikai baloldal nyomására egyre nagyobb tempóban kezdték beüzemelni és kiterjeszteni saját privát cenzúrarendszereiket szolgáltatásaik keretein belül (lásd: posztok, hirdetések letiltása, felhasználók törlése stb.).

Ennek a folyamatnak újabb mérföldkövét jelentette, amikor 2020 tavaszán a Facebook nyilvánosságra hozta, hogy saját „legfelsőbb bíróságot”, egyfajta tartalmi felügyelőbizottságot⁸ hoz létre az ügyek elbírálására. Tekintsük át röviden, hogy – a saját maguk által közzétett információk alapján – mi is a Facebook koncepciója ezzel a szervezettel kapcsolatban!

Az Oversight Boardnak, azaz a Facebook felügyelőbizottságának gondolata szintén még 2018-ban fogalmazódott meg. A felügyelőbizottság – nyilvánosságra hozott küldetése szerint – a gyűlöletbeszédre, a zaklatásra, valamint az emberek magánélethez való jogaira, illetve személyes biztonságára kíván fókuszálni munkája során. A felügyelőbizottság állításuk szerint független, önálló jogi személyiséggel rendelkezik, azonban működését egy 130 millió dolláros alappal biztosítja a Facebook anyavállalata.

A bizottság 40 főből fog állni, tagjai a világ különböző részéről származó szakértők lesznek. Kiválasztásuknál meghatározó szempont, hogy eltérő kulturális, vallási háttérrel rendelkezzenek, sokféle politikai nézetet képviseljenek, és a Facebookhoz való viszonyulásuk is különböző legyen. A felügyelőbizottsági tagság három évre fog szólni, a tagságot pedig háromszor lehet majd választással megújítani. A felügyelőbizottság tagjai munkájukért javadalmazásra jogosultak. A bizottság egy saját szakértőkből, valamint egy tanácsadókból álló szervezeti egységre tagozódik.

Eme szerv feladatai – a közzétett információk szerint – a következők: ha a Facebook felhasználója úgy ítéli meg, hogy közzétett tartalmát jogszerűtlenül vagy ok nélkül távolították el a digitális platformról, és kimerítette a jogorvoslati lehetőségeket a Facebook döntésével szemben, 15 nap áll majd rendelkezésére, hogy fellebbezzen a függetlennek szánt bizottsághoz. A legbonyolultabb és a leginkább vitatott ügyeket maga a Facebook is a bizottság elé utalhatja. Ez esetben a *tagok dönthetnek arról, hogy a Facebook által felterjesztett ügyek közül melyekkel kívánnak foglalkozni.* Az egyes ügyekben érintett felhasználók elsősorban írásban fejthetik ki az üggyel kapcsolatos álláspontjukat. Az alapító, azaz a Facebook azonban azt is elképzelhetőnek tartja, hogy a bizottsági tagok a felhasználókat személyesen is meghallgassák. Egy-egy vizsgálendő témát, illetve ügyet rotáció szerint változó tagságú, kisebb bizottságok vizsgálnak meg,

⁸ Oversight Board 2020.

az ő határozatukat a végleges döntés előtt pedig az egész testület bírálja el. Az ügynevezett „kiválasztási bizottság” – amelyben a felügyelőbizottsági tagok három havonta, rotációban váltják egymást –, meghatározza, hogy melyek azok a témák, amelyeket a felügyelőbizottságnak meg kell vitatnia. A kiválasztási bizottság olyan szempontokat vesz figyelembe, mint hogy az adott ügy potenciálisan hány felhasználót érint, alapvető fontosságú-e a közéleti vita folytatásához, vagy a Facebook irányelveivel kapcsolatos kérdéseket vet-e fel. A felügyelőbizottság számára 90 nap áll rendelkezésre az így elé terjesztett kérdés eldöntésére. Ha a felügyelőbizottság a Facebook döntését megváltoztatja, döntése kötelező lesz mind a felhasználóra, mind pedig a Facebookra, amelynek azt hét napon belül végre kell hajtania. *Két olyan eset van azonban, amikor a felügyelőbizottság döntését a Facebooknak nem kell végrehajtania, illetve a felügyelőbizottság nem hozhat az ügyben döntést. Az egyik ilyen eset, amikor a közzétett tartalom szerzői jogot érint, a másik pedig, amikor a tartalom helyi jogszabályt érint.* A Facebook kérhet a felügyelőbizottságtól általános útmutatást is bizonyos ügyekben, amely azonban nem lesz kötelező a Facebookra. A Facebook felkérheti a felügyelőbizottságot állásfoglalások, irányelvek megfogalmazására is.

Látható, hogy már a deklarációban lefektetett szabályok is számos kérdést, aggodalmat vetnek fel például annak tekintetében, hogy ez a szerv gyakorlatilag teljesen szubjektíven dönthet arról, mely felhasználói „fellebbezéseket” hajlandó érdemben megvitatni, és melyeket nem, illetve egyáltalán milyen konkrét témákkal hajlandó foglalkozni. Vagy éppen azzal kapcsolatban, hogy előre lefektetik az alapelvet, amely szerint a bizottság iránymutatásai lényegében nem is lesznek kötelezően alkalmazandók a Facebook számára. A Facebook tartalomszabályozásával kapcsolatos eddigi tapasztalatok, valamint az előbbieken ismertetett és a cégtől megszokott módon homályos, megfoghatatlan elvek fényében alappal feltételezhető, hogy a techcég egy újabb, a jogállamiságot és a nemzetállamok szuverenitását felülíró, szupranacionális jogértelmező „hatóságot” próbál megalkotni. Azaz lényegében privatizálni és globalizálni próbálja a véleményszabadság szabályozását. Ennek fényében nyilván nem is csodálkozhatunk azon, hogy a bizottság eddig nyilvánosságra hozott, „független” tagjai között egyaránt találhatunk volt baloldali politikusokat, illetve Soros György-féle NGO-kból és más nemzetközi szervezetekből ismert szereplőket, élükön a CEU alapító dékánjával, Sajó Andrással, akinek politikai elköteleződése senki számára nem lehet kérdéses.⁹

⁹ Magyar Nemzet 2020a.

(A Facebook felügyelőbizottságának a fent ismertetett protokolljából azonban külön érdemes megjegyezni azt a kitétel, amely szerint az egyik eset, amikor a „Facebooknak nem kell végrehajtania a felügyelőbizottság döntését”, az, ha egy kérdéses tartalom „helyi jogszabályt érint”, mivel ez már a multinacionális magáncég szabályzata vs. nemzeti jogszabályok alapvető kérdéséhez kapcsolódik, amelyről a későbbiekben fog szó esni. Azt mindenesetre leszögezi a felügyelőbizottság chartája, hogy „a bizottság nem a hatályos helyi jogszabályok betartatásának eszköze”!)

Ezzel el is érkeztünk napjainkhoz, azaz 2020 utolsó negyedévéhez: a közösségimédia-szolgáltatók a legutóbbi amerikai elnökválasztási kampány során már nem követték el a korábbi hibákat: a cenzúra-rendszer nyíltan és teljes erőből működésbe lépett Trump elnökkel és a Republikánus Párt egyes tagjaival szemben. Minden eszközt bevetettek a címkézéstől, azaz a tartalmak „álhír” vagy más hasonló, hitelességet megkérdőjelező megjegyzésekkel való – szolgáltató általi – ellátásától kezdve a „shadow banning”-en, azaz a felhasználó által közzétett tartalmakkal elért olvasók számának drasztikus mértékű korlátozásán keresztül a bejegyzések és az azokat közlétező felhasználói fiókok felfüggesztéséig, végleges letiltásáig, illetve a hirdetési megrendelések visszautasításáig. A következmények ismertek. A szavazás lebonyolítása körül felmerült – eufemisztikusan szólva – anomáliák és a hivatásos, fősodró média nyílt és szinte teljes ellenszele mellett a közösségi média látható és láthatatlan cenzúragyakorlata is alapvető tényezőnek bizonyult a kampány alakulásában és a választás kimenetelében.

Ugyanakkor – mindezzel egyidejűleg – a világban tomboló koronavírus-járvány és az elmúlt évek terrorhulláma ellenére azt tapasztalhatjuk, hogy a közösségi média csak úgy hemzseg a rém- és álhírektől, a dezinformációtól és az összeesküvés-elméletektől.¹⁰ Ezek láthatólag nem ütköznek a szolgáltatói irányelvekbe vagy a szabályzatba. Mivel e tartalmak – beleértve akár a radikális iszlám politikai üzeneteit is – nem sértik a baloldal és a globalizmus politikai elvárásait, nem is törlik ezeket.

Mindez azt is előrevetíti, mi várható Magyarországon a következő választásokig. Ha az USA elnökével szemben mindezt megtehetik a közösségimédia-cégek, akkor az előjelek több mint aggasztóak hazánk és Európa vonatkozásában is.

¹⁰ Lásd például: Hirado.hu 2020.

Rövid visszatekintés

Mielőtt azonban a fókusz át helyeznénk a hazai történésekre, tapasztalatokra és kilátásokra, érdemes egy rövid áttekintést tenni arról, hogy honnan és hogyan jutottunk el idáig.

A közösségimédia-szolgáltatások az üzemeltetők által hirdetett eredeti, illetve meglehetősen álságos módon a mai napig gyakran és hangsúlyosan kommunikált célja az volt, hogy olyan fórumokat (technikai lehetőségeket, felületeket, platformokat) biztosítsanak a felhasználóknak, ahol azok szabadon és egyszerűen kommunikálhatnak egymással: megoszthatják a véleményüket, élményeiket, illetve általában kapcsolatot tarthatnak egymással. Ilyen tiszta, tárhelyszolgáltatói formában azonban mindez soha nem valósult meg, hiszen a felületek üzemeltetői gyakorlatilag a kezdetektől fogva szabályozták, hogy milyen tartalmak milyen módon áramolhatnak a rendszerükben, valamint ők rendelkeznek azokkal a technikai lehetőségekkel is, amelyekkel befolyásolni tudják, hogy mely felhasználói tartalmak jutnak el a közösség más tagjaihoz, és melyek nem.

Mivel a közösségimédia-szolgáltatások döntő többsége amerikai eredetű, így nem véletlen, hogy a jelenlegi szolgáltatók által végzett tartalom-szabályozás gyökereit is az USA-ban találjuk meg. A témánk szempontjából leginkább releváns amerikai jogszabály, az ún. Communication Decency Act 230. cikke¹¹ az internet szélesebb körben való elterjedésének kezdeti időszakában, 1996-ban született. Ez a rendelkezés gyakorlatilag azt fekteti le, hogy a különböző felhasználói tartalmak megjelenítésének technikai lehetőséget, azaz folyamatosan és mindenki által elérhető szerverszámítógépet és online elérhető felületet nyújtó vállalkozások nem felelősek az általuk biztosított platformokon közzétett felhasználói tartalmakért. Azonban szabad kezet kapnak arra, hogy saját maguk szabályozhassák, moderálhassák, milyen tartalmakat engednek megjelenni azokon. Tehát a 230. cikk megszületése előtt, amíg a szolgáltatók nem moderáltak, nem szabályoztak, addig nem is minősültek szerkesztőnek (kiadónak), így nem terhelte őket jogi felelősség a felhasználóktól származó – esetlegesen jogsértő – vagy más szempontból nemkívánatos tartalmakért. Ez a helyzet látszólag kényelmes volt a cégek számára, azonban gyakorlatilag azt eredményezte, hogy a platformokat elöntötte a káros, gyakran bűncselekményeket megvalósító tartalom, ami viszont elriaszthatta volna a már szélesebb körben is bővülésnek indult felhasználói kört, így ez a tendencia

¹¹ Cornell é. n.

az iparág fejlődésének komoly gátjává vált volna. Az állam oldaláról nézve pedig a hatóságoknak már akkor sem volt kapacitása arra, hogy kiszűrjék a jogellenes tartalmakat az egyre gyorsabban növekvő online térből. Gyakorlatilag ez az érdekegybeesés szülte meg a 230. cikket, amely úgy helyezte a tartalommoderálást a magánszolgáltatók kezébe, hogy azoknak nem kellett felelősséget vállalniuk eme tevékenységük eredményéért vagy éppen eredménytelenségéért.

Ezekben az időkben az internet jóval kevesebb felhasználóval rendelkezett, így sokkal belterjesebb közösség volt. Ezáltal a szélesebb közvéleményt érintő általános hírforrásként sem töltötte be azt a szerepet, amit manapság. A közvélemény befolyásolására akkoriban képes hagyományos, „hivatásos” médiára vonatkozóan pedig régóta léteztek megfelelő szabályok. Ugyanakkor az internet, műszaki megoldásainak köszönhetően, alapvetően egy decentralizált rendszer, azaz a rajta keresztül történő információáramlás – technikai értelemben – sokkal kevésbé gátolható, mint a korlátos erőforrásokhoz kötött hagyományos médiumok esetében (gondoljunk a nyomdához és a lapterjesztési infrastruktúrához kötött nyomtatott sajtóra vagy a viszonylag szűkös frekvenciakészletre utalt televíziókra, rádiókra). Ennélfogva a véleménynyilvánítási szabadság veszélybe kerülésének kérdése ezekben az időkben fel sem merült az internet tekintetében, sőt, inkább az volt az általános vélemény, hogy ez az új technológia lesz a garanciája a totális szólásszabadságnak.

Ez az állapot évtizedek alatt gyökeresen megváltozott. Napjainkra a nyugati típusú demokráciákban az internet gyakorlatilag ugyanolyan általános közszolgáltatás lett, mint a vezetékes víz vagy a villanyáram. Ennél is gyorsabban, egy évtizeden belül fejlődött fel az online tér közösségi-média-szegmense arra a mostani szintre, ahol az társadalom meghatározó része számára ezek a szolgáltatások jelentik magát az internetet, vagyis az elsődleges vagy éppen kizárólagos információforrást. Ez fokozottan igaz a Facebookra, hiszen a 2010-es évek elejére ez a szolgáltatás vált a világ legnépszerűbb közösségi oldalává. Napjainkra a világ népességének hozzávetőlegesen egyharmada, vagyis körülbelül 2,5 milliárd ember aktív Facebook-használó. Ezek a számok azóta is folyamatosan növekednek, így megkérdőjelezhetetlen a Facebook hatása a globális információáramlásra és az embereknek a világ jelenségeiről kialakított véleményére. Az információ és ezzel kapcsolatban a véleménynyilvánítás szabadsága napjaink emberi közösségének (információs társadalmának) alapvető kohéziós tényezője.

Tulajdonképpen miért is olyan fontos kérdés a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülése?

Némi iróniával érdemes ezzel kapcsolatban a hazai liberális NGO, a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) jogi véleménye¹² nyomán összegezni a kérdést:

„Az Alkotmánybíróság megállapítása szerint a véleményszabadság a kommunikációs szabadságok ún. anyajoga. Ez azt jelenti, hogy a véleményszabadság több szabadságjogot foglal magában. Ide sorolható: a szólás- és sajtószabadság *(beleértve az összes médiumot)*, az informáltsághoz való jog, az információk megszerzésének szabadsága, a művészi, irodalmi alkotás szabadsága, a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága, a tudományos ismeretek tanításának szabadsága (illetve szorosan ide kapcsolódik a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a gyülekezési jog is). A véleménynyilvánítás szabadságának biztosítása azért alapvető fontosságú minden demokratikus jogállamban, mert célja, hogy az egyén számára lehetővé tegye a szabad kommunikációt másokkal, hogy mások véleményét formálja, meggyőzhessen másokat a maga álláspontjáról.

A véleménynyilvánítás, az egyéni önkifejezés alapja lehetővé teszi az egyén számára, hogy vágyait, gondolatait, szándékát megfogalmazza, másokkal megossza. A véleménynyilvánítás szabadsága minden közlés szabadságát magában foglalja, mégpedig függetlenül annak módjától, értékétől, erkölcsi minőségétől és legtöbbször valóságtartalmától is. A véleménynyilvánítási szabadság határainak megvonásánál indokolt különbséget tenni értékítélet és tényközlés között. Értékítéletre, egyén személyes véleményére a véleménynyilvánítás szabadsága minden esetben kiterjed függetlenül attól, hogy az értékes vagy értéktelen, igaz vagy hamis, érzelmen vagy észérveken alapul.

Fokozott védelmet élveznek az olyan értékítéletek, amelyek a közügyekre vonatkozó vélemények ütközésében kapnak hangot, még akkor is, ha esetleg túlzóak és felfokozottak.

[...] A véleményszabadság nemcsak az egyéni önkifejezés alapját teremti meg, hanem hozzájárul a demokratikus társadalom fejlődéséhez is azzal, hogy lehetővé teszi nézetek, eszmék szabad kifejtését még akkor is, ha azok egyeseket megbotránkoztatnak, népszerűtlenek vagy sajátos elképzeléseken alapulnak. A véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe van az alapjogok között, de ez nem jelenti azt, hogy az élethez vagy az emberi méltósághoz hasonlóan korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azzal jár, hogy csak igen kevés joggal szemben kell engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni.”

¹² Társaság a Szabadságjogokért é. n.

Amennyiben a véleménynyilvánítás szabadságának (valamint az abból eredő sajtószabadságnak) a *történetiségét* nézzük, azt láthatjuk, hogy hosszú időn át az volt az alapvetés, hogy e jogok érvényesülésének legfőbb veszélyeztetője, potenciális vagy tényleges akadály maga az állam (konkrétan az államhatalom, illetve annak gyakorlói). Így a vonatkozó jogszabályok elsősorban az állam be nem avatkozását (passzivitását) írták elő (ti., hogy hagyja, tűrje szabadon nyilvánosságra kerülni, áramolni a véleményeket, az információkat, még abban az esetben is, ha azok esetleg kritikusak vele szemben). Ennek az volt az oka, hogy évszázadokon keresztül hatalmi, illetve pénzügyi eszközei által kizárólag az állam rendelkezett azokkal az infrastrukturális, illetve társadalmi feltételekkel, hogy befolyásolhassa az információ eljutását a széles nyilvánossághoz. Ez a helyzet – Európában és a világ nagyobbik részében – gyakorlatilag a 20. század végéig fennállt, hiszen az elektronikus (országos, kontinentális, globális) kommunikáció fő eszközei a már említett, korlátos erőforrásnak minősülő rádiófrekvencia-készlet, a rendkívül költséges vezetékes hálózatok és műholdak voltak, amelyek ráadásul jellemzően csak az egyik irányba, a társadalom összessége felé továbbították az információkat.

Az elmúlt évtizedek infokommunikációs fejlődése (utalva itt az internet mellett a magántulajdonú kommunikációs hálózatokra, infrastruktúrákra, illetve a mögöttük álló nagy nemzetközi médiavállalatokra) azonban megdöntötte ezt a paradigmát. Napjainkban a technológia jellemzően a magánszféra, azaz gazdasági társaságok tulajdonában áll. E szereplők olyan új típusú szolgáltatásokat, felületeket kínálnak az emberek számára, aminek köszönhetően szinte bárkiből lehet tartalomszolgáltató. Az állam szerepe ebben jelentős arányban visszaszorul.

Ugyanakkor ez a folyamat azt is eredményezte, hogy az infrastruktúra birtokában az államok helyett már a tipikusan multinacionális magánvállalatok lettek a „*kapuőrök*”, azaz ténylegesen ők dönthetik el, hogy mely tartalmak kerülhetnek be a kommunikációs hálózataikba (és így juthatnak el a szélesebb nyilvánossághoz), és melyek nem. Emellett ilyen nemzetközi vállalkozások üzemeltetik a leginkább potens *tartalom-előállítási* szereplőket is, azaz ők tudnak a leghatékonyabb módon és a legnagyobb volumenben előállítani olyan tartalmakat, amelyek a népszerűség nagyobb hányadához eljuthatnak, illetve amelyek a társadalomra (a közvéleményre) igazán jelentős hatást tudnak gyakorolni.

Az ilyen vertikális, illetve kereszt-médiakoncentrációk a korlátozószukra bevezetett, elsősorban versenyjogi szabályozás ellenére is olyan mértékben ráterültek az emberek mindennapi életére, hogy egyértel-

műen kimondható: jelenleg az ilyen nemzetközi magánvállalatok közvélemény-befolyásoló hatása a legjelentősebb, mind lokálisan, mind pedig globálisan.

Amennyiben azt vizsgáljuk, hogy a sok évtizeddel korábbi helyzetre kitalált jogi szabályozás vajon képes-e biztosítani a véleménynyilvánítási szabadságot (szólás-, sajtószabadságot) napjaink valóságában, azt láthatjuk, hogy a jogalkotás most is jelentősen lemaradva a technikai fejlődés és az annak köszönhető „bizniszinnováció” mögött kullog, sok tekintetben egyfajta exlex vákuumot biztosítva ezeknek a privát konglomerátumoknak. Amelyek természetesen élnek a helyzetből adódó lehetőségekkel, és olyan saját szabályokat alakítanak ki, melyek elsődlegesen saját üzleti és egyéb érdekeiket szolgálják.

Az ugyan látható, hogy jelenleg is dúl a harc a „fő kapuőri” pozícióért a Google és a Facebook között, azonban ha megnézzük e két cég – vagy akár bármelyik más szolgáltató, például az USA közéletében egyre meghatározóbb és a cenzúra frontján egyre hírhedtebb Twitter – konkrét szabályait, azt tapasztalhatjuk, hogy a szólásszabadság, illetve tágabb perspektívából nézve a szolgáltatást igénybe vevő emberek jogainak szempontjából gyakorlatilag teljesen mindegy, hogy melyikük kerül ki győztesként, hiszen teljesen hasonló tartalmú, jellegű szabályzatokkal (értsd: korlátozásokkal, cenzúrával) operálnak.

Amerikában a Trump-kormányzat erre a helyzetre jelentősen megkésve reagált, hiszen az elnök csak 2020 májusában kezdeményezte határozatával¹³ a hatályos szabályozás (beleértve a Communication Decency Act már említett 230. cikkét is) reformját, amely halogatás jól láthatóan megbosszulta magát. A választásokat követően erősen kérdésessé vált a szabályozási reform további sorsa.

A hazai helyzet számokban

2008. november 26-án indult el a Facebook magyar nyelvű változata, amely nagyon gyorsan népszerűvé vált. Az itthoni lakosság körében különösen kiemelkedő szerepet vívott ki ez a közösségi oldal, hiszen már 2014-ben a hazai internetezők döntő többsége használta.¹⁴

¹³ Federal Register 2020.

¹⁴ Lásd például: NMHH 2016.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2019-es felmérése¹⁵ szerint a magyar felnőttek 78,4%-a internetezik, az internetezők 79,3%-a pedig legalább havi rendszerességgel facebookozik. Ez mintegy 4 900 000 embert jelent. A közösségi szolgáltatás felhasználói között a rendszeres felhasználók többségben vannak: 58,9% mindennap aktív az oldalon. A Facebook ráadásul igen széles réteg számára hírforrásként is szolgál: a válaszadók alig több mint tizede (11,6%) állította, hogy soha nem olvas híreket a közösségi platformon, majdnem minden második válaszadó (48%) napi rendszerességgel innen tájékozik hazánk és a világ híreiről.

A témában a legfrissebb felmérést a Századvég-konzorcium készítette. A 2020 második felében készített, átfogó, reprezentatív közvélemény-kutatása során 20 000 véletlenszerűen kiválasztott hazai felnőttet kérdeztek meg.

Néhány lényeges adat, információ és következtetés a kutatási eredményekből:

A magyar lakosság körében a Facebook 2020-ban is a legnépszerűbb közösségi oldal, a válaszadók 69,9 százaléka használja. (Egyébként a magyar felnőtt lakosság 70,2 százaléka regisztrált a Facebookra.) Ugyanakkor nem csupán a legnépszerűbb: a kérdezettek 84,2 százaléka arról számolt be, hogy a Facebookot használja a közösségi oldalak közül a leggyakrabban. (További helyezettek: YouTube: 51%, a leggyakoribb használat tekintetében: 39,5%, Instagram: 24,9%, a leggyakoribb használat tekintetében: 24,9%.)

2022-re várhatóan a lakosság legalább háromnegyede fogja hosszabb-rövidebb időtartamban, kisebb-nagyobb gyakorisággal, aktivitással a Facebookot használni. Ez egyrészt azt jelenti, hogy a lakosság döntő többsége hozzáfér ehhez a szolgáltatáshoz, illetve a másik oldalról nézve a lakosság legnagyobb részét potenciálisan el lehet érni ezen a platformon keresztül!

A közösségi médiát használók pusztán számából azonban önmagában még nem lehet messzemenő következtetéseket levonni e szolgáltatások potenciális és tényleges közvélemény-befolyásoló hatása tekintetében, így érdemes kicsit kitekinteni a hírfogyasztási szokásokra is. A tapasztalatok alapján látványosan elválik egymástól a saját bevallás alapján szándékolt, azaz tudatos tájékozódás a nem szándékolt hírfogyasztástól. Márpedig éppen itt érhető tetten leginkább a közösségi média szerepe, hatása.

¹⁵ NKE 2020.

A válaszadók döntő többsége a professzionális internetes médiumokat, illetve hagyományos elektronikus médiumokat (tv, rádió) jelöli meg, amikor az a kérdés, hogy *hová fordul elsősorban* (azaz tudatosan), ha hitelesen akar tájékozódni a közéleti hírekről. Itt a közösségi média csak a 4. helyen szerepel viszonylag alacsony aránnyal. (Internetes hírportálok, blogok, egyéb oldalak: 39,5%, televízió: 38,3%, rádió: 5,3%, közösségi média: 4,3%, nyomtatott sajtó: 1,7%.)

Ez egybevág az ama kérdésre adott válasszal is, hogy „Melyik hírforrásokat tartja elméletileg hitelesnek?”. Itt sincs az első három között a közösségi média. (Online források hitelességi sorrendje: internetes sajtótermékek, nyomtatott sajtótermékek internetes oldalai: 41,7%, tévék, rádiók online közzétett videói, hanganyagai: 36,4%, állami, kormányzati szervek hivatalos oldalai: 24,3%, közösségi média: 20,3%, egyéb internetes források [például hírlevelek]: 16,4%, közéleti szereplők saját felületei [honlap, közösségimédia-oldal]: 8,8%, nem hivatásos tartalomkészítők [vloggerek, bloggerek] tartalomszolgáltatásai: 5,9%.) Vagyis *az emberek saját bevalásuk szerint* a közösségi médiát nem tartják hiteles forrásnak, és így, ha tudatosan kívánnak közéleti hírekhez jutni, akkor nem a közösségi médiában kezdik az informálódást.

A további, kapcsolódó kérdésekre adott válaszokból azonban egy mérőben más kép rajzolódik ki a tényleges médiafogyasztás, illetve a közvélemény-befolyásoló hatás tekintetében.

Elsőként érdemes megemlíteni, hogy a hazai internetezők majdnem fele soha nem vagy csak ritkán néz utána több forrásban is az őt érdeklő információ valóságtartalmának. (Az internethasználók szélesebb csoportjához képest a közösségimédia-használók szűkebb körében még nagyobb, 55,8% azok aránya, akik nem néznek utána több forrásban is egy hírnek.)

Tovább haladva: nagyon sok mindent elárulnak a napi internetezés kezdőlapjára vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok is.

Ezekből kiderül, hogy a nagy többség (67,1%) kezdőoldala nem meglepő módon a Google keresőoldala. A második helyen azonban a Facebook áll 6%-kal. A következő kérdésre adott válaszokból kiderül, hogy az internetezők 65,4%-a erről a kezdőlapról indítja tájékozódását a hírekről, közéleti témákról. Az ezt követő kérdés viszont már jelentősen árnyalja a fenti – evidensnek tűnő – képet, mivel az már arra irányult, hogy „Amennyiben nem a kezdőlapról (azaz a Google-ról) indítja a tájékozódást a közéleti témákról, akkor vajon melyik másik oldalról?”. Ebben az esetben már a többség (28,8%) az első helyen a Facebookot jelölte meg, az egyébként legnépszerűbb hírforrást, az *Indexet* is jelentősen megelőzve (10,4%)!

A fentiekén túl a legfontosabb tényező azonban az, hogy vajon hogyan és mit kap a felhasználó akkor, amikor nem akar szándékolt módon közéleti, politikai hírekhez, információkhoz jutni.

Ahogy azt már láthattuk, szándékosan (tudatosan) viszonylag kevesen kívánnak ilyen információkról elsősorban vagy kizárólagosan a közösségi médiából tájékozódni. (Ezt az is alátámasztja, hogy viszonylag alacsony szinten, 10–20% között mozog azon felhasználók aránya, akik – például politikai közszereplő vagy szervezet oldalának követésével, ilyen tematikájú csoportban való részvétellel, megosztással stb. – kifejezetten aktív közéletet élnek a közösségi médiában.) A Facebook a felhasználók oldaláról nézve nem tudatos, de tényleges közvélemény-befolyásoló szerepét, hatását azonban leginkább az mutatja, hogy látszólag spontán módon hány emberhez közvetít híreket, információkat ez a szolgáltatás a közéleti témákról.

Az „Ön által leggyakrabban használt közösségi oldalon milyen gyakran találkozik közéleti, politikai tartalommal?” kérdésre a válaszadók kétharmada (67,1%) azt nyilatkozta, hogy „rendszeresen”, illetve „gyakran”.

Az pedig, hogy milyen jellegű közéleti, politikai tartalmakkal találkozik látszólag spontán módon a felhasználó, már gyakorlatilag kizárólag a szolgáltatón (azaz a szolgáltató által vezérelt algoritmuson) múlik.

A nem tudatos közéleti információ-, illetve hírfogyasztás szempontjából a közösségi média szerepe egyértelműen meghatározó jelentőségű.

Amennyiben a felhasználó valamilyen módon reagál is, tehát például lájkolással, kommenteléssel, megosztással visszajelzést ad az algoritmusok által vezérelt módon elé tárt valamely tartalomra, azzal csak segít az algoritmusnak abban, hogy rövid időn belül ún. „véleménybuborékba” csomagolja őt, tovább csökkentve számára a tudatos hírfogyasztás esélyét. (A kutatás megállapítása szerint: „A digitális médiára szűkülő hírfogyasztás negatív hatását jelzi az is, hogy azok, akik valamilyen közösségi platform felhasználói, nagyobb eséllyel vannak véleménybuborékban. E téren jellemző adat, hogy a hazai közösségimédia-felhasználók háromnegyede nem olvas olyan politikai/közéleti hírforrást, amelynek a politikai nézetével nem feltétlenül ért egyet. A kutatásból szintén kiderül, hogy a »véleménybuborékban élők« 77,8 százaléka Facebook-felhasználó, míg a teljes minta 68,7 százaléka facebookozik.”) A szolgáltatás üzemeltetőjének nyilvánvalóan az az érdeke, hogy a neki tetsző tartalmak dömpingjével minél hosszabb időre a saját felületéhez láncolja a felhasználót, a plurális „köznyilvánosság” működését azonban a véleménybuborék-hatás fokozódása egyre inkább deformálja.

Az „alacsony tudatossági szinten tartott” közösségimédia-felhasználó egyébként azért is kedvező a szolgáltató cég szempontjából, mert ő kevésbé hajlamos reklamálni, kiállni az érdekei mellett, még akkor is, ha úgy véli, hogy súlyos sérelem (tartalomtörlés, kitiltás) érte a szolgáltatás használatával kapcsolatban.

A kutatás tapasztalatait e téren az alábbiakban lehet röviden összefoglalni:

A hazai, magánszemélynek minősülő Facebook-felhasználók viszonylag alacsony hányada (10% alatt) szenvedett már el valamilyen szankciót (tartalomtörlést, szolgáltatásból való kizárást) a cég részéről. Itt szükséges nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a kutatást magánszemélynek minősülő felhasználók körében végezték. Az e körbe tartozó, döntően magáncélú, személyes profillal rendelkező átlagfelhasználók tartalmait ért sérelemnek – például tartalomtörlésnek – a közvélemény alakulására gyakorolt hatása elenyésző azon esetekhez képest, amikor valamilyen közszereplő (például politikus, más közéleti szereplő, párt, egyéb társadalmi szervezet, sajtótermék, esetleg sokak által követett véleményvezér) közösségimédia-oldala esik ilyen szolgáltatói intézkedés áldozatául. Lásd következő fejezet!

A szankcionált felhasználók tekintetében a kutatásból az derült ki, hogy bár a Facebook az esetek döntő többségében nem közölte, nem magyarázta meg a tartalomtörlés, illetve a szolgáltatásból kizárás indokát, az ilyen intézkedést elszenvedett felhasználók, akik egyébként jellemzően nem értettek egyet a szankció jogszerűségével, legtöbbször nem is kíséreltek meg „jogorvoslatot”, elégtételt, például visszaállítást kapni a szolgáltatótól, hanem gyakorlatilag „belenyugodtak” a szolgáltatói döntésbe. Esetleg – ha nem tiltották ki őket végleg – a továbbiakban például „öncenzúrárt gyakoroltak” a közösségi felületen. Akik mégis megpróbálkoztak a reklamációval, azok jellemzően nem érték célt vele, hiszen vagy nem kaptak semmilyen választ, vagy pedig a cég azt válaszolta, hogy fenntartja a szankciót.

Még alacsonyabb az aránya azoknak, akik a közösségimédia-szolgáltatóktól elszenvedett sérelmük miatt valamilyen állami szervnél – jellemzően a fogyasztóvédelemnél, médiahatóságnál, bíróságnál, békéltető testületnél – próbálták az igazukat keresni. (Ez a kutatási eredmény egyébként jól visszatükrözi azt a jelenlegi helyzetet, hogy az embereknek egyrészt nincsenek információik azokról az esetekről, amikor bizonyos szolgáltatói jogsértések tekintetében a hatályos jog szerint [például fogyasztóvédelmi alapon] legalább elméletileg meg lehetne állapítani valamely hazai hatóság hatáskörét, másrészt a szóba jöhető hatóságok sincsenek felkészülve szakmailag az ilyen szolgáltatások specialitásainak kezelésére. Ugyanakkor a felmerülő problémák, sérelmek jelentős részének alapját a véleménynyil-

vánítási szabadság közösségi platformokon való érvényesülésének, illetve korlátozásának kérdése képezi, amely tárgykör – amint azt a továbbiakban látni fogjuk – jelenleg egyetlen hatósági szerv hatáskörébe sem tartozik.)

Az előző témához szorosan kapcsolódva kiemelten fontos még megemlíteni a kutatásnak az ilyen multinacionális szolgáltatások jogi kötelezettségeit, illetve az állam oldaláról nézve a szuverenitás témáját érintő kérdéseit:

– „Ön szerint egy külföldi vállalkozásnak a Magyarországra (is) irányuló szolgáltatása tekintetében be kell-e tartania a magyarországi jogszabályokat (törvényeket)?”

Erre a megkérdezettek 90,4%-a „igen” választ adott. (4% szerint „nem”, a többi nem tudja, vagy nem válaszolt.)

– „Hazánk Alaptörvénye kiemelt jogként nevesíti a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságát (»szólásszabadság«). Ön szerint egy multinacionális magánvállalkozás szűkítheti-e önhatalmúlag a magyar emberek, illetve szervezetek szólás- és sajtószabadsághoz való jogát?”

A válaszadók 65,6% szerint „nem”. (21% szerint „igen”, 9,9% „nem tudja”, a többi nem válaszolt.)

Röviden összegezve a fentieket: megállapítható, hogy Magyarország lakosságának döntő többsége napi szinten aktív Facebook-felhasználó. Az is látható, hogy honfitársaink jelentős része számára ez a szolgáltatás ténylegesen is az elsődleges, sőt, sokaknak a meghatározó vagy éppen az egyetlen információforrás közéleti témákban. Ugyanakkor a felhasználók igen nagy része nem szándékoltan, illetve nem tudatos módon a közösségi médiából fogadja be a közéleti/politikai híreket, információkat. Ennélfogva nem túlzás kijelenteni, hogy hazánkban jelenleg a Facebook az egyik leghatékonyabb, azonban a szólásszabadság szempontjából – közjogi értelemben, tehát államilag – gyakorlatilag szabályozatlan, öntörvényű közvélemény-befolyásoló tényező, illetve eszköz.

Hazai tapasztalatok a közösségi média cenzúragyakorlatáról

Ahogy a szolgáltatás hazai felhasználóinak száma az évek során folyamatosan gyarapodott, egyre többen tapasztalhatták itthon is, hogy bizonyos tartalmaikat egyszerűen törölte a Facebook, sőt, időnként olyan értesítéseket is kaptak, hogy kitiltják őket a szolgáltatásból, „ha továbbra

sem tartják be a szabályokat”. Az ilyen fenyegetések általában az akkor még széles körben nem ismert „közösségi alapelvekbe” ütközésre hivatkoztak, a felhasználók pedig tanácstalanok voltak, hogy pontosan milyen szabályoknak és hogyan is kellene megfelelniük. Mivel egyrészt ezek a szolgáltatói lépések eleinte magánfelhasználók személyes jellegű, ennélfogva csak szűk érdeklődési kör figyelmére számot tartó tartalmait érintették, másrészt a politikai közbeszédnek sem volt jellemző fóruma a közösségi média, így sokáig senki sem azonosította ezeket a lépéseket potenciális közéleti veszélyforrásként.

A Facebook eme tartalomszabályozási gyakorlata a szélesebb közvélemény ingerküszöbét igazán csak a 2018-as országgyűlési választások kapcsán érte el, amikor jól észlelhetően egy olyan mintázat kezdett kirajzolódni, amely azt mutatta, hogy egyre gyakrabban politikai irányvonalak mentén dől el, hogy milyen típusú, illetve milyen státusú felhasználóktól eredő tartalmak „sértik a közösségi alapelveket”. A legismertebb eset talán Lázár János akkori kancelláriaminiszter videójának törlése volt.¹⁶ Lázár ezen a felvételen az osztrák főváros egyik nagy múltú kerületét akarta bemutatni, amit ma már leginkább bevándorlók laknak. A politikus ezzel szeretne volna felhívni a figyelmet a migráció árnyoldalaira, azonban a Facebook figyelmeztetés nélkül törölte a tartalmat. A szolgáltató az eset napvilágra kerülését követően arra hivatkozott, hogy azért ütközik a videó a közösségi alapelvekbe, mert „faji vagy etnikai alapon sért másokat”. Ez volt az első alkalom Magyarországon, amikor egy megválasztott politikus hivatalos oldalát cenzúrázta a Facebook. Lázár János tiltakozott, a tartalom pedig később este visszakerült az oldalára. A cég ezt később úgy indokolta, hogy bár a videó sérti az alapelveket, annak hírértéke miatt (lásd a későbbiekben) mégis megjelenhet a szolgáltatás felületén. Ugyanakkor a Lázár-ügy csak a jéghegy csúcsa volt, hiszen egyre több olyan, a kormány álláspontjával, véleményével egyetértő (akár egyszerű magánembertől, de egyre inkább – a demokratikus közvélemény alakulása szempontjából sokkal nagyobb súllyal bíró – közszereplőktől, professzionális sajtóorgánumoktól származó) felhasználói tartalmat és felhasználót törölt a szolgáltató, amelyek jellemzően az ellenzéki politikai támadások kerettüzeiben álltak, különösen azokat, amelyek az illegális migrációval foglalkoztak. És ne felejtsük el, hogy ekkoriban kezdett igazán felpörögni az ún. „álhírelles” kampány is a közösségi szolgáltatóknál!

¹⁶ Lásd például: Origo 2018.

Az országgyűlési választásokat követő legjelentősebb fejlemény a Facebook-tartalomszabályozás ügyében az volt, hogy a cég 2018. április végén végre nyilvánosságra hozta tartalmi irányelveit, amely alapján a moderátorok eldöntik, hogy törölnék-e vagy korlátoznak-e valamely tartalmat, illetve felhasználót. Ezt a lépést eleinte sokan üdvözték, remélve, hogy ezzel átláthatóvá, kiszámíthatóvá válik a rendszer működése, és mindez segíteni fog a felhasználóknak is abban, hogy rendeltetésszerűen, illetve biztonságosan tudják használni a szolgáltatást. Viszonylag hamar kiderült azonban, hogy nem minden belső cenzúraszabályt hoztak nyilvánosságra, illetve hogy ezek a szabályok valójában magát a Facebookot nem is kötik, hiszen a gyakorlatban továbbra is mindennaposak a szubjektív alapon hozott *ad hoc* döntések. Az is rögtön feltűnt a felhasználóknak, hogy a nyilvánosságra hozott irányelvek jelentős része alapvetően ellentmondásos vagy egyszerűen értelmezhetetlen, ahogyan ez a továbbiakban olvasható.

Az egyre kedvezőtlenebb tapasztalatok miatt a Századvég Csoport 2019 áprilisában egy áttekinthető tanulmányt készített a Facebook-cenzúra akkori magyarországi helyzetéről, valamint arról, hogy tulajdonképpen mit is lehet tudni eme szolgáltató tartalomszabályozási normarendszeréről, illetve annak alkalmazási módszertanáról.¹⁷ A Századvég a tanulmányt egy konferencián is bemutatta a nyilvánosság számára.¹⁸

A fenti előzményeket követően már senkit nem ért meglepetésként, hogy az idő előrehaladtával Magyarországon is tovább növekedett az ilyen – egyértelműen cenzúrajellegű – szolgáltatói beavatkozások száma: a 2019-es önkormányzati választási kampányban a Facebook gátlástalanul korlátozta a hazai, döntően nem ellenzéki médiumokat. Szerzőket tiltott le, cikkeket nem engedett közölni. Egyes médiumok számára pénzért hirdetni is gyakorlatilag lehetetlen volt. Hivatalos szolgáltatói magyarázatok szerint például 72 órán át vizsgálták, hogy megjelenhet-e egy politikai cikk hirdetése vagy sem. (A „vizsgálat” eredménye pedig jellemzően az volt, hogy „nem”.) Gyakran még az így, napok alatt esetleg elavulttá vált cikkeket sem engedték fizetett hirdetésként közzétenni. Az *Origo*, a *Magyar Nemzet*, a *Hír TV*, a *888.hu*, a *Ripost*, a *Lokál*, a *Pesti Srácok* vagy a *Demokrata* lényegében nem tudott fizetett módon hirdetni, mert a szolgáltató cég azt nem tette lehetővé.¹⁹

¹⁷ Századvég 2019a.

¹⁸ Századvég 2019b.

¹⁹ Lásd például: Márkos 2019.

Az egyre növekvő számú negatív tapasztalatra is reagálva 2020 elejére Varga Judit igazságügyi miniszter – a témában érintett állami szervek bevonásával – létrehozta a Digitális Szabadság Bizottságot, azaz egy olyan szakmai fórumot, amelynek célja, hogy a techóriáscégek működését átláthatóvá tegye, és megvizsgálja azok jogi szabályozási helyzetét a hazai tapasztalatok és a nemzetközi példák alapján. A bizottság többek között a következő témákat járja körül: a véleménynyilvánítás szabadsága és a magánszféra védelme, a személyes adatok védelme, médiaszabályozás, adózás, szerzői jogok, a büntetőjog érvényesítése, a gyermekvédelem és az online techcégek digitális szuverenitásának kérdése.²⁰

A közösségi médiával kapcsolatos állami aktivitás fokozása ekkor már kifejezetten indokoltnak bizonyult, hiszen 2020 őszére odáig élesedett a helyzet, hogy egy másik közösségimédia-szolgáltató, az amerikai fejleményekből már jól ismert Twitter, minden előzetes magyarázat nélkül törölte a magyar kormány hivatalos oldalát, az About Hungaryt.²¹ Ezzel a multinacionális közösségi média idehaza is szintet lépett, hiszen Magyarországon ez volt az első alkalom, hogy hivatalos állami tartalomszolgáltatási csatornát törölt egy ilyen külföldi magáncég. Az oldal eltüntetésére a vállalkozás eleinte nem adott semmilyen értelmezhető, konkrét magyarázatot, amikor azonban a kormány tiltakozására mégis visszaállították az About Hungaryt, utólag valamiféle „tévedésre” vagy „hibára” hivatkoztak. Nyilvánvaló, hogy a törölt/korlátozott felhasználó szempontjából szinte teljesen mindegy, hogy szándékos döntés vagy esetleges „hiba” miatt tűnnek el a tartalmak az ilyen felületekről, az eredmény ugyanaz: az adott közegben *de facto* nem tud élni a véleménynyilvánítási szabadságával.

Az eset körülményei alapján egyébként megalapozottan merült fel annak a gyanúja, hogy itt valójában egyfajta kísérlet történt a Twitter részéről, tesztelve azt, hogy miként is reagál a kormányzat az ilyen akciókra.

A Facebook szabályzata

Mivel Magyarországon a Facebook messze a legnagyobb véleménybefolyásoló hatású közösségimédia-szolgáltató, a továbbiakban elsősorban eme cég már többször hivatkozott szabályzata és szabályalkalmazási gya-

²⁰ Digitális Szabadság Bizottság 2020.

²¹ Lásd például: Magyar Nemzet 2020b.

korlata alapján mutatjuk be az ezen a területen felmerülő legalapvetőbb problémákat.

Ahogy a továbbiakban még többször is felmerül, a legalapvetőbb kérdés ennek kapcsán az, hogy vajon hogyan is viszonyulnak a szolgáltatók irányelvei és egyéb hasonló szabályai a szolgáltatások célterületét képező államok ama vonatkozó, alkotmányos és egyéb érintett jogszabályi rendelkezéseire, amelyeket – a jogállamiság lényegéből adódóan – valójában maradéktalanul be kellene tartaniuk. Vagy úgy is fel lehet tenni a kérdést, hogy vajon érvényesül-e a szuverén államok joghatósága a multinacionális magánvállalatok esetében.

Áttekintve a Facebook szabályzatát²² ebből a szempontból, valamint annak fényében, hogy az abban található előírások hogyan is viszonyulnak a téma szempontjából releváns hatályos magyar jogszabályokhoz, azt láthatjuk, hogy eme szolgáltatói „rendelkezéseknek” csak egy része van összhangban a véleménynyilvánítási szabadság (beleértve a sajtószabadságot is) alkotmányos korlátait meghatározó hazai jogszabályi rendelkezésekkel. Az Alaptörvényen kívül ilyen korlátozó szabályok találhatóak például a Ptk.-ban (lásd. például a személyiségi jogok védelmét célzó normák), a Btk.-ban (lásd például a közösség elleni uszítás tilalmát), valamint a sajtó- és médiaszabályozásban is (lásd például a kiskorúakat védő rendelkezéseket).

Tekintsük akkor át a Facebook szabályait, irányelveit kissé részletesebben is!²³

Már a cég „közösségi alapelveinek” bevezetésében is olyan fordulatokkal találkozhatunk, amelyekben gyakorlatilag előre kimondják, hogy azok alkalmazása, betartása a részükről esetlegesnek tekinthető.

„Az alapelvek kidolgozásakor átfogóságra törekedtünk – előfordulhat például, hogy *olyan tartalmat is eltávolítunk a megfélemlítésre vonatkozó szabályaink megsértéséért, amely egyébként nem minősül gyűlöletbeszédnek.* [...] Hajlunk rá, hogy még akkor is megengedjünk bizonyos tartalmakat, ha azokat egyesek kifogásolhatónak találhatják, hacsak a tartalom eltávolításának nincs konkrét kármegelőző hatása. Ezen túlmenően, *bizonyos esetekben megengedjük az alapelveinket egyébként sértő tartalom megjelenítését, ha az kifejezetten hírértékű, jelentős vagy a közvélemény számára kimondottan fontos.* [...] Előfordulhat, hogy a közösségi alapelvek

²² Facebook é. n. a.

²³ Az idézett részek a szabályzatnak a jelen tanulmány írásának idején fennálló állapotát tükrözik. A Facebook a saját szabályzatát bármikor módosíthatja.

kevésbé részletesnek tűnnek, mint szeretnénk, és ez a mögöttes szándékkal ellentétes végeredményhez vezet. Ezért *bizonyos esetekben, ha további kontextussal látnak el minket, a szabályzat betűje helyett annak szellemében hozunk döntést.* [...] *A közösségi alapelvek megsértésének következményei – a szabálysértés súlyosságától és az adott személy előtörténetétől függően a platformon – eltérők lehetnek.* Előfordulhat például, hogy az első szabálysértés alkalmával *figyelmeztetünk* valakit, de ha továbbra is megsérti szabályzatainkat, *korlátozzuk közzétételi képességeit* a Facebookon, vagy *letilthatjuk a profilját.*”

A 2020-as Századvég-kutatás és a gyakorlati tapasztalatok szerint a „közösségi alapelvek” fenti általános rendelkezései mellett az itthoni tartalom, illetve felhasználó letiltása, valamint korlátozása leggyakoribb szolgáltatói indokai a szabályzatnak a „gyűlöletbeszédre” (más megfogalmazásban: „gyűlöletkeltő/másokat sértő tartalom”), valamint az „álhírekre” vonatkozó rendelkezései voltak, amelyek egyébként is a dokumentum leghomályosabb, legszubjektívebben értelmezhető, így jogi szempontból legproblémásabb részei.

A „gyűlöletbeszéd”²⁴ kapcsán például ilyeneket olvashattunk benne:

„Előfordul, hogy *egyesekek azért osztják meg más gyűlöletbeszédét, hogy felhívják rá a figyelmet, vagy tájékoztassanak róla másokat.* Hasonlóképpen, bizonyos esetekben az alapelveinket egyébként sértő szavakat vagy kifejezéseket az emberek saját magukra való hivatkozással vagy *pozitív felhanggal* használják. *Ebben az esetben megengedjük a tartalmat,* de elvárjuk az emberektől, hogy világosan nyilvánítsák ki szándékukat, hogy jobban megértsük, mi motiválta őket a megosztásra. Ha a szándék nem egyértelmű, eltávolítjuk a tartalmat. *E témakörök humoros vagy társadalmi vitára bocsátó megközelítése megengedett.* [...] *A bevándorló jogállással kapcsolatban is nyújtunk bizonyos védelmet.* A támadást úgy határozzuk meg, mint erőszakos vagy tárgyukat emberi mivoltától megfosztó beszédet, alsóbbrendűségre utaló kijelentést, illetve kirekesztésre vagy faji alapon történő elkülönítésre való felhívást. [...] *3. szintű támadások, amelyek a fent megadott tulajdonságokkal rendelkező személy vagy embercsoport kirekesztésére vagy elkülönítésére irányulnak. Megengedjük a bevándorlási szabályok kritizálását és a szabályok szigorítása melletti érvelést.*”

Eme utóbbi mondat azon gyakorlati tapasztalatok fényében különösen jellemző az egész dokumentum „szellemisségére”, hogy a szolgáltatás felületein közzétett, migrációs tematikájú tartalmak kerültek az utóbbi

²⁴ Facebook é. n. b.

években leginkább a cenzorok célkeresztjébe. Azaz hamar kiderült, az, hogy mi minősül „figyelemfelhívásnak” „társadalmi vitára bocsátásnak”, „a bevándorlási szabályok kritizálásának” vagy éppen „humornak”, és mi „gyűlöletámadásnak” (tehát, hogy érvényesülhet-e az államok jogrendszere által garantált szólásszabadság), azt esetről estre ismeretlen, ellenben ideológiai, politikai orientáció tekintetében jól érzékelhető álláspontot követő cenzorok döntenek el.

Az „álhírekre” vonatkozó Facebook-szabályok²⁵ még az előbbieknél is veszélyesebbek a véleménynyilvánítás alapvető jogára nézve:

„Komolyan vesszük a feladatot, hogy megakadályozzuk az álhírek terjedését a Facebookon. Ugyanakkor azzal is tisztában vagyunk, hogy ez egy bonyolult és kényes probléma. Szeretnénk, hogy az emberek tájékozottak maradjanak, ugyanakkor nem szeretnénk korlátozni a termékeny közbeszédet. Emellett vékony a határvonal az álhír, illetve a szatíra és a véleménycikk között. Mindezek miatt *az álhíreket nem távolítjuk el a Facebookról, ellenben a hírfolyamban alacsonyabb szinten való megjelenítéssel jelentősen akadályozzuk a terjedésüket.* [...] Többféle módon is dolgozunk azon, hogy tájékozottabb közösséget alakítsunk ki, és visszafogjuk az álhírek terjesztését – például a következőkkel: akadályozzuk az olyan tartalmak terjesztését, amelyeket *független külső tényellenőrök* hamisnak értékelték. [...] Tudósokkal és *más szervezetekkel* közösen dolgozunk azon, hogy megoldásokat találjunk erre a bonyolult problémára.” (Kiemelések a szerzőtől.)

Látható, hogy a Facebook álhírekre vonatkozó szabályai még a gyűlöletbeszédnél is kevésbé kidolgozottak (például nincsenek definíciók, standardok, elvek sem), és így kevésbé követhető szabályozást adnak, *tágabb lehetőségeket biztosítva a rugalmas és szubjektív értelmezésre.* A szabályok alkalmazása sokkal kevésbé átlátható, ellenőrizhető, hiszen itt nem a bejegyzés tényleges törléséről, teljes eltávolításról van szó, hanem csak *„a hírfolyamban alacsonyabb szinten való megjelenítésről”.* A Facebooknak ez a már említett, ún. „shadow ban” szankciója különösen rafinált módja a cenzúrának, hiszen módot ad valamely tartalom olyan módon történő eltüntetésére a többi felhasználó előtt, hogy annak közléte adott esetben tudomást sem szerez róla, mivel a kérdéses tartalom számára látható marad, az összes többi felhasználó számára azonban nem. Azaz a tartalom annak feltöltőjén kívül mindenki más számára „láthatatlan” lesz. A „shadow ban” tényéről szintén nem tájékoztatják az érintett felhasználót.

²⁵ Facebook é. n. c.

Az „álhír” kategóriája egyébként különösen megfoghatatlan a hatályos hazai jog szempontjából nézve, ugyanis a Facebook szabályaival ellentétben a hazai jogi szabályozás alapvetően a szólás-, véleménynyilvánítási és sajtószabadság érvényesülésének biztosít elsődlegességet. Az esetek többségében így nem egy adott közlés tényszerűsége vagy igazsága határozza meg azt, hogy megjelenhet-e a nyilvánosság előtt. Ezzel kapcsolatban már közvetlenül a rendszerváltoztatást követően az alábbiakat mondta ki az alkotmánybíróság: „A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. [...] A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül.” [30/1992. (V. 26.) AB határozat²⁶] (A hazai jogban csak olyan speciális esetekben válik értékelési szemponttá valamely megnyilvánulás tényszerűsége vagy valósága, mint például: a jó hírnév megsértése, a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala, a rémhírterjesztés, a közveszéllyel fenyegetés, a sajtó-helyreigazítás vagy éppen a közszolgálati médiaszolgáltatók közérdekű tájékoztatási kötelezettségével összefüggő szabályok.)

Továbbmenve: önmagában is rengeteg kérdést vet fel az, amikor a Facebook szabályzata mindenféle együttműködésre utal „független külső tényellenőrző” szervezetekkel, meg arról szól, hogy „tudósokkal és más szervezetekkel” dolgozik közösen az „álhírkérdésben”.

Mivel a Facebook hivatalos szabályzata ezekre a részletekre nem tér ki, csak különböző nemzetközi sajtóhírek alapján értesülhetett a közvélemény arról, hogy például a Correctiv nevű német médiavállalat – amely politikai tartalmakat cenzúráz közösségi oldalakon – alig két és fél év alatt közel 300 ezer eurót kapott a migrációt nyíltan támogató Nyílt Társadalom Alapítványtól (OSF),²⁷ aminek eredményeként számos ilyen témájú felvételt, videót tüntettek el közösségi szájtokról. A másik ilyen szervezet a Nemzetközi Tényellenőrző Hálózat (International Fact-Checking Network – IFCN), amely álhíreket szűrhet ki (pontosabban: cenzúrázhat) a Facebookon. Az IFCN-t a Poynter Institute for Media Studies nevű intézet működteti. A Poynter „tényellenőrző hálózatának” legnagyobb pénzügyi támogatói között szintén ott van például a Soros György-féle Nyílt Társadalom Alapítvány is – derül ki az intézet hivatalos honlapjáról.²⁸

²⁶ Magyar Közlöny 1992.

²⁷ Lásd például: Cerulus 2017.

²⁸ Poynter 2020.

Természetesen arról *sincsen semmiféle hivatalos információ a Facebook részéről, hogy vajon Magyarországon is folyik-e ilyesfajta „független külső tényellenőrzés”, és ha igen, akkor vajon kik is azok a „független külső tényellenőrök”, akik ezt végzik.* Ez a helyzet pedig már megalapozottan tekinthető több mint aggasztónak.

Amennyiben viszont a tényleges álhírek szempontjából vizsgáljuk a Facebook gyakorlatát, éppen a mostani koronavírus-járvány mutatja meg legvilágosabban, hogy valójában mennyire is gondolja komolyan ezt a kérdést a cég. Néhány olyan látványos gesztuson kívül, mint a WHO-közlemények prioritásos közzététele, bizonyos termék kategóriák (például szájmascskok) hirdetésének tilalma, ténylegesen azt tapasztalhatjuk, hogy a közösségi szolgáltatások az ál- és rémhírek terjesztésének, a határokon átívelő pánikkeltésnek a fő és leghatékonyabb csatornáit. A már említett kiemelkedő nyilvánosságpiaci szerepük és így hatékonyságuk következtében pedig azon sem csodálkozhatunk, hogy a járvánnyal kapcsolatos híráramra nagyon gyorsan rákapcsolódtak a politikai célú dezinformációs kampányok. (Az ezzel kapcsolatos legutóbbi hazai jogalkotási fejlemények azt mutatták meg, hogy az ilyen jellegű rémhírterjesztéssel szemben is csak a nemzetállami szabályozás tud ténylegesen hatásos módon fellépni.)

A fenti „szabályokat” olvasva fontos hangsúlyozni: annak ellenére, hogy jelen írás elsősorban a Magyarországon legnépszerűbb közösségi oldal, a Facebook szabályain és gyakorlatán keresztül igyekszik bemutatni eme cenzúrarendszerek működését, ez nem azt jelenti, hogy más szolgáltatások esetében jobb lenne a helyzet. A legismertebb videómegosztó oldal, a Google-hoz tartozó YouTube szabályzatában²⁹ például az alábbiakat olvashatjuk:

„A YouTube által okkal kezdeményezett megszüntetés és felfüggesztés

A YouTube felfüggesztheti vagy megszüntetheti a Szolgáltatás egészéhez vagy részéhez az Ön hozzáférését, Google-fiókját vagy a Google-fiókjához hozzáférését, ha (a) Ön jelentős mértékben vagy ismételten megszegi a jelen Szerződést, (b) erre jogszabályi kötelezettségnek vagy bírósági döntésnek való megfelelés érdekében van szükség, vagy (c) észszerű okunk van azt feltételezni, hogy olyan tevékenység történt, amely kárt okozhat a felhasználóknak, egyéb harmadik feleknek, a YouTube-nak vagy a társult vállalkozásainknak, illetve ezek felelősségére vonását eredményezheti.”

²⁹ YouTube 2019.

Látható tehát, hogy itt már a szolgáltató „feltételezése” is elég indok a törlésre! Azaz itt azt mondják ki, hogy gyakorlatilag bárkit, bármikor, bármiért törölhetnek.

Visszatérve a Facebookra, az oldal hivatalos „szabályzatai”, illetve „elvei” közül egyik sem tartalmaz semmilyen hivatalos információt arra vonatkozóan, hogy pontosan kik és milyen eljárás keretében döntenek el, hogy egy tartalom beleütközik-e valamelyik Facebook-szabályba, illetve amennyiben igen, akkor milyen módon legyen szankcionálva (törléssel, kitiltással). Viszont ami eme „közösségi elvek” tényleges gyakorlati alkalmazását illeti, azzal kapcsolatban további részletek derültek ki nem máshonnan, mint a Mark Zuckerbergkel konfliktusos viszonyt ápoló másik milliárdos, Soros György médiaérdeklődéséhez tartozó *444* című blog által közölt tényfeltáró interjújában.³⁰

A Facebook „joggyakorlata”

A blog által megkérdezettek között egyaránt megtalálható volt magyar nyelvű Facebook-tartalmakat moderáló szerződéses munkatárs, illetve a cég közép-európai központjában, Varsóban dolgozó illetékesei. Az anyagból mindenekelőtt az derült ki, hogy a *magyar moderátorcsapat tagjai nem a Facebook alkalmazottai*. Mindannyian egy Arvato nevű német cégnek dolgoznak. Az Arvato tulajdonosa pedig a Bertelsmann nevű német óriásvállalat. Az övék például az RTL-csoport, és így a jelenlegi magyar kormányval kritikus hazai RTL Klub televízió is.³¹

Az információk szerint a moderálás országonként, vagy ahogy a cégnél mondják, piaconként van felosztva. Konkrétan a magyar nyelvű Facebook-tartalmakat *néhány tucat ember moderálja*.

Ennek kapcsán rögtön felmerül a kérdés, hogy a nyelvtudáson kívül vajon milyen egyéb feltételeknek kell megfelelnie annak, aki magyar nyelvű moderátorként dolgozik a Facebook számára. Például kell-e valamilyen szakirányú (jogi, pszichológiai, médiatudományi, informatikai stb.) végzettség, tapasztalat? Egyáltalán magyar állampolgárok vagy magyarul valóban tudó, más állampolgárságú személyek avatkoznak-e be nap mint nap a szólásszabadság hazai viszonyaiba?

³⁰ erdelyip 2018.

³¹ Lásd például: Márkos 2018.

A blognak nyilatkozó egyik Facebook-moderátorról például a következőket közli a cikk:

„Zoltán több mint 10 évvel ezelőtt hagyta el Magyarországot, azóta megfordult Nyugat-Európa több országában és az Egyesült Államokban is. Férjével most egy dél-európai országban élnek, egyebek mellett mezőgazdasággal foglalkoznak. Zoltán gyakorlatilag idénymunkát keresett a téli–tavaszi időszakra, és egy ismerősön keresztül került elé a moderátoros álláshirdetés.”

A hazai Facebook-felhasználók szólásszabadságának érvényesülése, illetve a sajtószabadság ügye viszont nem kizárólag eme szerződéses-külsős csapat tagjaira van rábízva, hiszen az ő döntéseiket felülbíráhatja az írószági központ.

Néhány példa a cenzúrendszer tényleges működésére a blognak nyilatkozó moderátorok elbeszélése alapján:

„A Facebooknak vannak nyilvános tartalmi irányelvei, például nem lehet a közösségi oldalon erőszakra buzdítani, pornográf tartalmat közzétenni vagy egy kisebbséget méltóságában megalázó kifejezéssel illetni. A tartalmi irányelveket, amik alapján a moderátorok törölnek bizonyos posztokat, csak *idén [2018] áprilisban hozta nyilvánosságra a cég*, előtte semmitmondó, néhány bekezdéses PR-szövegekből kellett a felhasználóknak kisakkozni, hogy mit posztolhatnak az oldalon és mit nem. Viszont a nyilvános irányelveken túl még *most is léteznek olyan, nem nyilvános szabályértelmezések*, amik segítenek a moderátoroknak eldönteni, hogy mi maradhat a Facebookon, és mit kell törölni.

Ilyen policyk akár naponta érkeznek újak. Hogy most éppen le kell-e szedni minden mellbimbós képet, vagy van, ami fent maradhat, ha, mondjuk, szoptatás közben látszik. Van például egy lista a veszélyesnek vagy erőszakosnak gondolt terror- és félkatonai szervezetekről, magyar is van közöttük, ott például elég, ha valaki kiteszi a logójukat, és már törlik az oldalát. *Ezeknek a dolgoknak egy része pont azért nem nyilvános, hogy nehezebb legyen kijátszani őket.*”

A írószági központban dolgozó, tehát az egyszerű moderátoroknál magasabb szintű illetékes a következőket mesélte a Lázár-ügyről:

„Lázár bécsi videóját annak *hírértéke* miatt állították vissza, néhány órával azután, hogy Zoltán és az arvatós csapat Berlinben törölte az anyagot. Mikor rákérdeztünk arra, hogy miért mondták a Németországban működő, magyar tartalmakkal foglalkozó moderátoroknak, hogy ne nyúljanak tovább Lázár János vagy az Origo posztjaihoz, a Facebooknál kitérő választ adtak. Arról beszéltek, hogy senki sem áll a moderáción felül, mindenkinek lehet jelenteni a posztjait, amit ellenőriznek is, de *valóban vannak kiadványok, amikre kiemelt figyelmet fordítanak.*”

„Jogorvoslat” Facebook módra

Azt már láthattuk a fent elmondottak során, hogy milyen „szabályok”, illetve „irányelvek”, valamint, milyen „módszertan” mentén működik a Facebook cenzúra-rendszere, de vajon milyen megoldásokat kínál a felhasználóknak a szolgáltató az esetleges „jogorvoslati igényeik” esetére?

A Facebook felhasználási feltételei tartalmazznak bizonyos minimális rendelkezéseket a felmerülő jogviták esetére.³² Ezek azonban csak egyfajta, „felek által kikötött joghatóságot” jelentenek:

„Felhasználási feltételek

4. Jogviták

Igyekszünk világos szabályokat megfogalmazni, hogy korlátozzuk, illetve remélhetőleg elkerüljük a vitákat köztünk. Ha azonban mégis vita merülne fel, hasznos előre tudni, hol lehet rendezni, és milyen törvények az irányadók.

Ha *fogyasztó* vagy, és életvitelszerűen az Európai Unió egyik Tagállamában élsz, akkor a velünk szemben a jelen Feltételekből vagy a Facebook-termékekből eredően vagy azokkal kapcsolatban felmerült követelésedre, annak jogalapjára vagy a jogvitára (»követelés«) nézve *ezen Tagállam törvényei* alkalmazandók, és a követelést az arra joghatósággal rendelkező *Tagállam bármely illetékes bíróságánál* rendezheted.

Minden *más esetben* hozzájárulsz, hogy a követelést *Írország valamely illetékes bíróságánál rendezzük*, és hogy a jelen Feltételekre és bármely követelésre nézve *Írország törvényei alkalmazandók*, tekintet nélkül a kollíziós szabályokra.”

Ez azt jelenti, hogy fogyasztónak minősülő személy (azaz egy magán-személy, aki nem üzleti célból használja a Facebookot) hazája bíróságához fordulhat, amennyiben úgy találja, hogy valamilyen jogát, érdekét megsértette a Facebook (például törölték a bejegyzését vagy a profilját).

Eme szabályokkal kapcsolatban viszont több probléma is akad:

A bírósághoz fordulás lehetőségének deklarációja nem szünteti meg azokat a gyakorlati problémákat, amelyek akkor merülnek fel, ha valaki ténylegesen élni is próbál ezzel a jogával. Például speciális eljárási szabályok (határidők) híján – mire adott esetben a jogerős bírósági döntés megszületik, és például visszaállítanak egy törölt bejegyzést – jó eséllyel az ügy (ti. a bejegyzés) teljesen aktualitását veszti. Amennyiben pedig az áldozat valamilyen vállalkozás (például egy online sajtótermék), akkor

³² Facebook é. n. d.

mehet Írországra pereskedni, amelynek kimenetele és a döntés megszületésének határideje még inkább kérdéses.

A másik fő probléma pedig az, hogy ez az „eljárásrend” csak *magánjogi* szempontból, illetve csak magánjogi alapokon, azaz kizárólag egyedi-eseti jelleggel hivatott rendezni egy konkrét sérelmet szenvedett felhasználó kifogását,³³ holott eme szolgáltatói gyakorlat állami alkotmányok által deklarált olyan általános alapjogokat érint, mint a szólás, a véleménynyilvánítás, valamint a sajtó szabadsága! *Azonban a problémának eme – társadalmi szempontból sokkal fontosabb – közjogi (alkotmányjogi) aspektusai gyakorlatilag teljesen mellőzve vannak, amely helyzet szintén közösségimédia-cégek cenzúrájának további súlyosbodását vetíti előre.*

Az alapvető problémák összefoglalása

– Még a Magyarországon legnagyobb közvélemény-befolyásoló hatással rendelkező és világszerte is a legjelentősebbnek számító szolgáltató, a Facebook esetében is csak 2018. április végétől léteznek hivatalosan nyilvánosságra hozott moderálási szabályok, elvek, amelyek mellett továbbra is léteznek nem nyilvános cenzúrautasítások a cégvezetés részéről, amelyeket a felhasználók nem ismernek.

– Eme nyilvános szabályok és elvek sokszor nem egyértelműek, illetve a szólás-, véleménynyilvánítási és sajtószabadságot garantáló hazai jogszabályi rendelkezésekhez képest jelentősen szűkítik a hazai felhasználók jogait, azaz olyan cselekvéseket is tiltanak, amiket az Alaptörvény és a többi vonatkozó hazai jogszabály enged.

– A moderálási szabályokat a szolgáltató a gyakorlatban bármikor felülírhatja (például aktuális politikai megfontolások, illetve ideológiai szempontok alapján), így azok tartalmának előzetes megismerése, értelmezése sokszor lehetetlen, illetve kiszámíthatatlan (például így megjósolhatatlan, hogy várhatóan törölnek-e majd egy bejegyzést vagy nem).

– A nyilvánosságra hozott szabályok és elvek alkalmazása sem kiszámítható, és nem előrelátható, azaz teljesen szubjektív, esetleges, ráadásul a tapasztalatok szerint politikai szempontok alapján történik. Azt sem lehet tudni, hogy ezt kik, milyen rendszerben, milyen felhatalmazás alapján és milyen (külső) kontroll (garanciális szabályok?) mellett végzik. Ér-

³³ Lásd például: Vésey Kovács 2018.

demokratikus jogorvoslat a szolgáltatói döntéssel szemben gyakorlatilag nem áll rendelkezésre.

– A fenti módszerek összességükben azt eredményezik, hogy a szolgáltatás felhasználói (különös tekintettel a közszereplőkre, illetve sajtószervekre) nem merik ezen a felületen – mint világszerte és itthon is meghatározó státusban jelen lévő nyilvános fórumon – közzétenni tényleges véleményüket vagy akár bizonyos (közérdekű) információkat, tényeket sem. A kutatási tapasztalatok és a gyakorlati példák azt mutatják, hogy ez az „öncenzúráhatás” már hatékonyan érvényesül itthon is, mert a felhasználók jelentős része nyilvánvalóan nem kívánja kockáztatni a kizárását erről a fórumról. Sajtótermékek tekintetében ez még fokozottabban érvényesül, hiszen ezek jellemzően üzleti vállalkozások is, amelyek számára kritikus mértékű anyagi kockázatot jelent, ha ezen a csatornán keresztül nem tudnak eljutni a nyilvánossághoz.

– Ugyanakkor a jelenlegi koronavírus-járvány élesen rávilágít arra, hogy tényleges pánikkeltő ál- és rémhírekkel, valamint az azokra rákapcsolódó politikai dezinformációs tevékenységekkel szembeni fellépésre a közösségi média-szolgáltatóknak sem eszközei, de igazi szándékai sincsenek.

A Facebook és a többi hasonló, multinacionális szolgáltató sokszor értelmezhetetlen, bármikor megváltoztatható, valamint a szolgáltató által is teljesen kiszámíthatatlanul, szubjektíven (értsd: önkényesen) alkalmazott, ráadásul a *hatályos magyar Alaptörvénnyel, egyéb vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel, illetve általában véve a jogállamisággal sok esetben kifejezetten szembeeső „szabályzata”* kiválóan alkalmas a közvélemény hatékony befolyásolására olyan közéleti témákban is, amelyek egy társadalom demokratikus működése szempontjából alapvetően meghatározók. Így nem véletlen, hogy ennek kapcsán egyesek – például politikai előnyszerzés céljából – már itthon is *megkérdőjelezzik azt a jogi alapvetést, hogy egy ilyen multinacionális szolgáltatónak be kell tartania a szolgáltatás célországának jogszabályait.* (Lásd például azon véleményeket, hogy „egy magánvállalkozás a saját szolgáltatásán belül azt engedélyez és tilt, amit csak akar”. Itt érdemes visszaidézni azt is, hogy a 2020-as Századvég-kutatásból kiderült: bár messze nincsenek többségben, de viszonylag jelentős azoknak az aránya, akik szerint egy multinacionális magáncégnak igenis joga van szűkíteni az Alaptörvény által garantált szólásszabadsághoz való jogot.)

Az a tény, hogy egy külföldi magánvállalkozás a saját „szabályzatával” felülírja a szolgáltatása igénybevételének helyszínét jelentő ország jogszabályait, alkotmányos rendjét, gyakorlatilag az *állam szuverenitásának egyértelmű csorbítását, semmibevételt* jelenti, amely helyzetre maguknak az államoknak lenne indokolt minél hamarabb határozott választ adniuk.

Cselekvési keretek és korlátok

Az elmúlt évek tapasztalatai, a jelen írásban is bemutatott történések tehát a hazai Alaptörvényben és kapcsolódó jogszabályokban biztosított kommunikációs alapjogok tudatos és rendszeres csorbitását jelentik, egy külföldi vállalkozás átláthatatlan, kiszámíthatatlan, szubjektív üzleti és politikai jellegű érdekei mentén. *Immár nemcsak elméleti alapokon, hanem már gyakorlati élel merül fel a kérdés, hogy ez a helyzet jogállami kereteken belül vajon meddig tolerálható.*

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy ebben az új helyzetben az állam passzív hozzáállása a véleménynyilvánítás szabadságának és például az abból eredő sajtószabadság tekintetében csak gyorsítja eme alapvető jogok erózióját. Ez viszont értelemszerűen valamilyen közhatalmi beavatkozásnak, jogi szabályozás megalkotásának szükségességét veti fel.

A multinacionális vállalkozások által nyújtott közösségi szolgáltatások globális jellege elméletileg abba az irányba mutat, hogy szabályozásuk a leghatékonyabb módon szintén nemzetközi összefogással lenne megvalósítható. Kontinensünkön erre megfelelő szervezeti kereteket jelenthetne az Európai Unió, azonban a közösségnek napjainkban tapasztalható működési anomáliái arra utalnak, hogy megalapozottan nem lehet arra számítani, hogy belátható időn belül általános és hatékony összeurópai szabályozás születhet ezen a területen. Az ilyen szolgáltatások jellemző „anyaállamát” jelentő Egyesült Államok jelenlegi közéleti történései, folyamatai sem kecsegtetnek túl sok reménnyel a közösségi média mostani helyzetének, szerepének megváltoztatása tekintetében.

Mivel azonban, a közösségimédia-szolgáltatások jelenlegi formájukban az egyoldalú közvélemény-befolyásoló, -torzító tevékenységükkel közvetlenül veszélyeztetik a szolgáltatási (cél-) területüket képező egyes államok közéletének demokratikus működését, így nem marad más megoldás ezen a téren, mint a nemzetállami fellépés lehetőségeinek mérlegelése.

Ennek alapján indokolt röviden áttekinteni, hogy mik a jelenlegi magyarországi szabályozási keretek, illetve melyek a hazai jogrendszerben azok az alapok, amelyek megfelelő kiindulási pontot jelenthetnek a szükséges rendelkezések, jogi struktúrák megalkotásához.

Az *Alaptörvény*³⁴ deklaratív jelleggel a következőket mondja ki a véleménynyilvánítás szabadságának alapjogáról:

³⁴ Nemzeti Jogszabálytár 2020.

„IX. cikk

(1) Mindenkinnek joga van a *véleménynyilvánítás szabadságához*.

(2) Magyarország elismeri és védi a *sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.*”

Az alapvető jogok védelméről pedig a következőket mondja ki általános jelleggel az Alaptörvény I. cikke:

„(1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. *Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.*

(2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait.”

Látható, hogy a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságának biztosítása elsősorban és egyértelműen az *állam feladata*. Az alapvető jogok gyakorlati érvényre juttatása különböző – a vonatkozó EU-joggal egyébként harmonizált – ágazati jogszabályok, valamint az általuk létrehozott állami (hatósági) szervezetrendszer feladata. Az ilyen alapvető (alkotmányos) jogok érvényesítését nem is lehet eseti, csak egy adott ügyre és elsődlegesen csak az abban érintett felekre vonatkozó, illetve adott esetben rendkívül hosszan elhúzódó eljárás során megszülető magánjogi bírósági döntésekre bízni. Ez egyértelműen a *közjog* területére esik, amely a magánjog eszközeinél gyorsabban, hatékonyabban és mindenkire általánosan kiterjedő módon képes biztosítani e jogok érvényesülését.

A szükséges cél eléréséhez nélkülözhetetlen szabályozás konkrét kerekei, irányai meghatározásának tekintetében az ilyen szolgáltatások jellege miatt elsőként a hazai *médiaszabályozás* területét szükséges áttekinteni. Ezt a folyamatot azonban nem segíti a tény, hogy a közösségimédia-szolgáltatók nem igazán határozzák meg nyilvános dokumentumaikban saját tevékenységük pontos részleteit: a Facebook például csak annyit deklarál magáról, hogy „termékeket és szolgáltatásokat kínál”.

E szolgáltatók tényleges tevékenységét vizsgálva azonban egyértelmű, hogy konkrétan tartalmaknak a nyilvánossághoz való el-, illetve el nem jutásáról döntenek (szűrnék, moderálnak), azaz szerkesztői tevékenységet végeznek. Márpedig a tartalombefolyásolási tevékenység a legfőbb olyan tényező, amely az online szolgáltatások tekintetében elválasztja egymástól a kizárólag informatikai/technikai, azaz *infrastrukturális* tevékenységeket (például adattárolás, -továbbítás) a *tartalomszolgáltatástól*.

Mivel például a Facebook – ahogyan saját szabályzatában is számos helyen kimondja – kifejezetten szerkeszti (moderálja, szűri) a felületén megjelenő (zömében egyébként felhasználói) tartalmakat, olyan *tartalomszolgáltatónak* minősül, amelynek be kell tartania a tartalomszolgáltatói

tevékenységre általában vonatkozó jogszabályi, azaz az ún. *tartalomszabályozási* rendelkezéseket. Így tehát szolgáltatása keretében nem korlátozhatja a véleménynyilvánítás (illetve a sajtó) szabadságának alapvető jogát sem.

A jelenleg hatályos hazai tartalomszabályozási normákat áttekintve a következőket tapasztalhatjuk: két olyan törvényt is találunk, amelyek deklaratív célkitűzései között a vélemény- és sajtószabadság és az azokhoz kapcsolódó egyéb jogok hangsúlyosan szerepelnek: az egyik a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény³⁵ (a továbbiakban: Smtv.), a másik pedig a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény³⁶ (a továbbiakban: Mttv.). Ezekben az alábbiakat olvashatjuk:

„Mindenkinek joga van arra, hogy megfelelően tájékoztassák a helyi, az országos és az európai közélet ügyeiről, valamint Magyarország polgárai és a magyar nemzet tagjai számára jelentőséggel bíró eseményekről. A médiarendszer egészének feladata a hiteles, gyors, pontos tájékoztatás ezen ügyekről és eseményekről.” (Smtv. 10. §) *„Magyarországon a médiaszolgáltatások szabadon nyújthatók, a sajtótermékek szabadon közzétehetők, az információk és a vélemények a tömegkommunikációs eszközök útján szabadon továbbíthatók, a nyilvános vételre szánt magyarországi és külföldi médiaszolgáltatások szabadon elérhetők.”* (Mttv. 3. §)

Ezek a rendelkezések a közösségimédia-szolgáltatások tekintetében viszont látványosan nem érvényesülnek, mivel a tartalomszabályozás fogalomrendszere és a ráépülő anyagi és eljárásjogi normaanyag – itthon is – évtizedes lemaradásban van a valóságtól: azok még a hagyományos, „professzionális” sajtótermékekre, illetve a lineáris műsorszolgáltatásokra lettek megalkotva.

Az elektronikus „sajtótermék” például a hatályos hazai jog szerint az „internetes újság” és a „hírportál”, amelyeknek az elsődleges célja a *szövegből, illetve képekből álló tartalmaknak* a nyilvánossághoz való eljuttatása. Látjuk, hogy a Facebook komplex szolgáltatása valójában sokkal szélesebb körű a rajta megjelenő tartalmak körének, típusának, valamint a tartalmakkal kapcsolatos mindenféle szolgáltatói manipulációk tekintetében annál, hogy beleférjenek az – alapvetően a régi típusú, hagyományos sajtótermékekre kitalált – olyan szűk fogalmi keretek közé, mint „újság”, meg „hírportál”, illetve „szövegből és képekből álló” tartalom.

³⁵ Nemzeti Jogszabálytár 2019.

³⁶ Nemzeti Jogszabálytár 2021.

Az elmondottaknál fogva tehát a Facebook a jelenlegi jogszabályi keretek között nem minősíthető „sajtóterméknek”, és így nem is vonatkoznak rá a törvények azon rendelkezései, amelyek például a véleménynyilvánítási, illetve a sajtószabadság érvényesülését lennének hivatottak biztosítani a sajtótermékek tekintetében.

Ami pedig az első pillantásra meglehetősen általános és átfogó kategóriának tűnő „médiaszolgáltatások” kérdését illeti, e tevékenység jogszabályi definíciójának meghatározó elemei olyan fogalmak, mint „műsorszám”, „műsorrend” vagy „műsorkínálat”. Ezek az alapvetően a hagyományos, a tartalmakat a szerkesztő által meghatározott időbeli sorrendben kínáló, azaz ún. lineáris médiaszolgáltatásokra (például a televíziós műsorszolgáltatásokra) kitalált kifejezések gyakorlatilag már nem értelmezhetők a jelenlegi közösségi szolgáltatások tényleges működése, az azokon elérhető különféle tartalmak, valamint az azokhoz való hozzáférés módjának tekintetében. Például a Facebook esetében, ahol a felhasználóktól – akik lehetnek akár magánszemélyek, akár gazdasági vállalkozások, köztük nem kis számban professzionális sajtóorgánumok is – származó legkülönbözőbb típusú (írott szöveg, kép, hang-, képfelvétel, lájkolással, illetve szavazással kifejtett vélemény) és legkülönbözőbb formában (bejegyzés, hozzászólás, megosztás, fizetett hirdetés, történet, Messenger-üzenet stb.) közzétett tartalmak, a szolgáltató által, de a felhasználók számára gyakorlatilag átláthatatlan módon és célok mentén végrehajtott, gyakran igen tendenciózus szerkesztést követően kerülnek vagy éppen nem kerülnek a nyilvánosság elé. Ezenkívül maga az egész facebookozási folyamat sem feleltethető meg a magyar törvényi fogalmakban meghatározott tartalom-, illetve szolgáltatásfajtáknak. A közösségi felületeken tehát már rég nem beszélhetünk „önálló egységet alkotó mozgókép- és állóképsorozatokról, amelyek egy szolgáltató által kialakított műsorkínálatban” foglalnak helyet. A jelenlegi hazai médiaszabályozási logikában és keretek között ezek a modern tartalomszolgáltatási metódusok már teljességgel értelmezhetetlenek. Alkalmazható szabályozás híján viszont a véleménynyilvánítási és sajtószabadságnak a tömegkommunikációban való érvényesítése céljából az elsődleges hatásköröket gyakorló Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, valamint annak legfőbb szervezeti egysége, a Médiatanács sem tud hatósági úton fellépni a Facebook-cenzúrával szemben.

Összegezve: a tartalom- (média-) szabályozás jelenleg hatályos fogalomrendszere és így tárgyi hatálya sem fedi már le a mostani közösségi típusú tartalomszolgáltatási megoldásokat, így megállapítható, hogy jelenleg a hazai jogrendben nem találhatók olyan rendelkezések, amelyek bizto-

sítának annak lehetőségét, hogy az állam közjogi (hatósági) eszközökkel, azaz érdemben és hatékonyan fellépjen a véleménynyilvánítás és a sajtó alkotmányos szabadságát csorbító, azaz sok esetben nyílt cenzúrárt folytató, jellemzően külföldi magáncégek által tanúsított szolgáltatói magatartásokkal szemben.

Ugyanakkor megállapítható az is, hogy ezen a téren a szabályozás lemaradása világszerte általános: az amerikai történeésekről már esett szó, de Európában sem jobb a helyzet. Az tapasztalható, hogy jelenleg külföldön is alapvetően egyéni perek útján – azaz magánjogi alapon – lépnek fel, pontosabban tudnak csak fellépni a sérelmet szenvedett felhasználók a közösségi média cenzúrájával szemben. Hatékony európai nemzetállami, közjogi szabályozás még nem ismeretes, bár vannak országok – például Németország, Lengyelország –, ahol már szintén folyamatban van a jogi megoldások kidolgozása és egyes „részeredmények” mellett – például a nemzetállami joghatóság és az ilyen szolgáltatások globális jellege miatt fennálló kihívásokra adandó válaszok tekintetében – talán már körvonalazódnak a lehetséges főbb szabályozási irányok is. Az Európai Unió hatályos joga sem ad sok segítséget a tagállamoknak, hiszen a közösségimédia-szolgáltatások vonatkozásában az is reménytelenül elavult. Az EU audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelve³⁷ a közösségimédia-típusok közül egyedül a „videómegosztóplatform-szolgáltatásokat” ismeri, de az azokra vonatkozó szabályok a tíz évvel ezelőtti elméleti álláspontot tükrözik. Tehát az irányelv értelmében, az EU joga szerint, a videómegosztóplatform-szolgáltató médiatartalmat megosztó, azt továbbító közvetítő szolgáltatónak, azon belül is tárhelyszolgáltatónak minősül, mivel szerintük kizárólag a szerverére feltöltött műsorszámok, videók tárolását és továbbítását végzi. Ennek megfelelően az uniós szabályozás alapján a videómegosztóplatform-szolgáltatók – a hagyományos média-szolgáltatóktól eltérően – nem tartoznak szerkesztői felelősséggel az elérhetővé tett tartalom vonatkozásában. A valóságban azonban már régóta tapasztalhatjuk, hogy ez nem így van: az ilyen szolgáltatók – élükön a YouTube-bal – moderálják, azaz törlik, illetve szerkesztik, például csonkítják, elnémítják stb. a szervereikre felkerülő felhasználói tartalmakat. Mindezek ellenére – ahogyan a korábbiakban már szó volt róla – az EU jelenlegi állapotában reálisan nem várható, hogy belátható időn belül a közösségimédia-szolgáltatások cenzúráját felszámoló hatékony közösségi szabályozás szülessen.

³⁷ EUR-Lex 2010.

Továbblépési irányok, lehetőségek

A hazai médiaszabályozás – ahogyan általában a többi európai nemzet-állam esetében is – még mindig csak alapvetően, illetve több tekintetben kizárólag a hagyományos típusú, lineáris műsorszolgáltatás jellegű, professzionális elektronikus tartalomszolgáltatások szabályozásával foglalkozik, mivel korábban eme médiumoknak volt nagyobb véleménybefolyásoló hatása. De ez napjainkra már megváltozott a multinacionális magánvállalatok által üzemeltetett közösségi média egyre fokozódó térhódításának köszönhetően.

„A törvény rendelkezik a sajtó szabadságáról és az államtól, valamint bármely más érdeksoporttól való függetlenségéről” – tartalmazza az Smtv. indokolása, de a gyakorlatban jelenleg ezt nem lehet érvényesíteni. Az magyar tartalomszabályozási joganyag korlátozó fogalomrendszerre, a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságát, azaz a cenzúra tilalmát a Facebook és hasonló magáncégek új típusú szolgáltatásai esetében is biztosító speciális anyagi jogi és eljárási rendelkezések hiánya, valamint ama elavult hozzáállása miatt, amely szerint ezeket az alapjogokat elsősorban az állammal szemben kell megvédeni, jelenleg nem tesz lehetővé semmilyen ezt célzó hatékony és viszonylag gyors államigazgatási (médiahatósági) fellépést az önkényes, követhetetlen cenzúrázasi gyakorlattal szemben.

A véleménynyilvánítási szabadságukban sértett természetes személyek: a felhasználók, valamint a sajtószabadságukban korlátozott hivatásos sajtó-, médiavállalkozások számára kizárólag a polgári jogi bírósági út marad. Az ilyen – többfokú – eljárások szokásos hazai átfutási ideje miatt, mire a jogerős bírósági döntés megszületik, és például évek elteltével visszaállítanak egy törölt bejegyzést, a konkrét – például közéleti, választási kampánnyal összefüggő – tartalom jó eséllyel teljesen aktualitását veszti. Amennyiben pedig a cenzúra áldozata egy hivatásos médiavállalkozás, akkor még kilátástalanabb a helyzet, hiszen neki már – a Facebook szabályzata értelmében – Írországba kell mennie pereskedni.

Ennek kapcsán indokolt újra hangsúlyozni: a tény, hogy egy külföldi magánvállalkozás a saját szabályzatával felülírja a szolgáltatása igénybevételének helyszínét jelentő ország jogszabályait, alkotmányos rendjét, gyakorlatilag az állam szuverenitásának egyértelmű csorbítását, semmibevételét jelenti.

Ugyanakkor a Facebook és más hasonló szolgáltatók sokszor értelmezhetetlen, bármikor megváltoztatható, valamint a szolgáltató által is teljesen kiszámíthatatlanul, szubjektíven – kimondható: önkényesen –

alkalmazott szabályzata és az ennek köszönhető egyoldalú politikai célú tartalomáradat *kiválóan alkalmas a közvélemény hatékony befolyásolására olyan közéleti témákban is, amelyek egy társadalom demokratikus működése szempontjából alapvetően meghatározók.*

Itt visszautalhatunk arra is, hogy a jelen írás első fejezetében említett Facebook-felügyelőbizottságnak a nyilvánosság számára kommunikált alapvető feladata éppen a véleménynyilvánítási szabadságnak a közösségi média felületein való érvényesülése, illetve annak korlátozása tekintetében felmerülő egyes kérdések tisztázása, a felmerülő problémák megoldása lenne. Sajnos a már idézett, általános deklaráció jellegű ismertetőn kívül jelenleg nem állnak rendelkezésre részletesebb nyilvános és hiteles információk arról sem, hogy pontosan mi is a felügyelőbizottság, illetve a mögötte álló Facebook-cég álláspontja például a multinacionális vállalkozás szolgáltatásainak, az azokra vonatkozó saját szabályoknak, valamint a szolgáltatásuk célterületét képező államok jogszabályainak egymáshoz való viszonyáról. Így továbbra sem tudjuk, hogy mit jelent szerintük például az a kitétel, amelynek értelmében a Facebook szolgáltatónak „nem kell végrehajtania a felügyelőbizottság döntését, ha egy kérdéses tartalom »helyi jogszabályt érint«”.

Mivel egy ilyen szinte magánbíróóság üzemeltetésével, illetve nemzetálami jogszabályokkal és a jogállami elvekkel is kifejezetten szembemenő szabályzatokkal egy multinacionális vállalkozás gyakorlatilag fittyet hány az állami joghatóságra és így a szuverenítésra, a már említett Digitális Szabadság Bizottság tevékenységének keretein belül Varga Judit igazságügyi miniszter 2020 folyamán két alkalommal is levélben kereste meg a Facebook illetékes regionális igazgatóját további információkért ezekkel, illetve a felügyelőbizottság felállításával, összetételével, működésével összefüggő egyes lényegi kérdésekkel kapcsolatban.³⁸ A cég válaszaiban sajnos nem oszlatta el a fenti témákat körülvevő homályt, érdemi, illetve kielégítő válaszokat nem tudott adni a felmerült kérdésekre. A vállalkozással való hazai kapcsolatfelvételt követően a céggel történő tényleges együttműködés, párbeszéd, a felmerült problémák, kérdések megvitatásának érdemi megkezdése tehát még ki tudja, meddig várat magára. A közösségimédia-szolgáltatások felhasználóinak száma és így azok hatása a társadalomra, a közvéleményre azonban idehaza is napról napra növekszik.

A fentiek miatt, adja magát a kérdés: vajon észszerű módon halasztható-e tovább, hogy nemzetállami közjogi szabályozás keretein belül legyen bizto-

³⁸ Lásd például: Varga 2020.

sítva az Alaptörvény és a vonatkozó további jogszabályok által garantált szólás-, vélemény- és sajtószabadság tényleges érvényesülése a közösségi média felületein is?

Mivel az államnak erre jelenleg nincsenek megfelelő jogi eszközei, indokolt végiggondolni egy lehetséges szabályozás alapvető célkitűzéseit, irányait.

Ennek megfelelően a tárgykörben végrehajtható, kívánatos jogalkotás tekintetében alapvetően a következő szabályozási elemek lefektetését lenne indokolt mérlegelni:

- Annak egyértelművé tétele, hogy a szolgáltató a felhasználói szólásszabadságát kizárólag a vonatkozó állami jogszabályokban meghatározott okokból korlátozhatja vagy befolyásolhatja egyéb módon (törölheti, címkézheti, késeltetheti stb.).
- Annak előírása, hogy a szolgáltató által korlátozott felhasználót megfelelő módon (minden releváns információ megadásával és bizonyítható formában) tájékoztatni kell a korlátozás okáról és egyéb részleteiről (például időtartamáról).
- Érdemi jogorvoslati rendszer biztosítása a korlátozott felhasználó számára: részben a szolgáltató számára előírt felülvizsgálati cselekmények, részben pedig állami (hatósági) közreműködéssel.
- Megfelelő állami, hatósági szerv felállítása a közösségi média-szolgáltatások hazai tevékenységének felügyeletére, illetve az előző pontban említett jogorvoslati eljárásokban való részvételre.
- Az előbb említett hatóság részére megfelelő hatáskör megállapítása arról, hogy – szankció, reálsan bírságszankció kiszabásának terhe mellett – visszaállíthatassa a szolgáltatóval a jogellenes törölt felhasználói tartalmat.
- A közösségi média „jelenközpontúságához” igazodó, rendkívül rövid eljárási határidők meghatározása mind a szolgáltatókat terhelő kötelezettségek, mind pedig a hatósági eljárás egyes elemei tekintetében.
- Azt biztosító szabályok – például magyarországi székhelyű leányvállalat-alapítási kötelezettség – előírása, hogy a szolgáltató képviselőjével akadálytalan legyen a kapcsolattartás, ügyintézés, eljáráslefolytatás mind a felhasználók, mind pedig a hatóság részéről.

Az elmondottakat összegezve kijelenthető, hogy a közösségi média jelenlegi közvélemény-befolyásoló hatalmából eredő és a véleménynyilvánítás alapvető szabadságának fokozódó ütemű eróziójaként leírható helyzet orvoslása konkrét jogalkotási feladatokat igényelne, amelyek elmaradása az eddigi tapasztalatok alapján igen komoly, akár helyrehozhatatlan károkat okozhat az állam és a politikai nyilvánosság demokratikus működésében.

Irodalom

Amnesty International 2019: *Surveillance Giants: How The Business Model Of Google And Facebook threatens human rights*. <https://www.amnesty.org/download/Documents/POL3014042019ENGLISH.PDF>

Bányász Péter 2019: A közösségi média szerepe a választásokban. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2019/1. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz/article/view/1481/800>

Cerulus, Laurens 2017: *Germany's anti-fake news lab yields mixed results*. <https://www.politico.eu/article/fake-news-germany-elections-facebook-mark-zuckerberg-correctiv/>

Cornell é. n.: *47 U.S. Code § 230*. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/47/230>

Digitális Szabadság Bizottság 2020: *Üdvözljük a Digitális Szabadság Bizottság honlapján!* <https://digitalisszabadsag.kormany.hu/>

erdelyip 2018: *„Szóltak a Facebook központból, hogy mostantól Lázár János és az Origo posztjait nem moderálhatjuk”*. <https://tldr.444.hu/2018/08/09/szoltak-a-facebook-kozpontbol-hogy-mostantol-lazar-janos-es-az-origo-posztjait-nem-moderalhatjuk>

EUR-Lex 2010: *Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02010L0013-20181218&from=HU>

Facebook é. n. a: *Közösségi alapelvek*. <https://www.facebook.com/communitystandards/>

Facebook é. n. b: 12. *Gyűlöletbeszéd*. https://www.facebook.com/communitystandards/hate_speech/

Facebook é. n. c: 21. *Álhírek*. https://www.facebook.com/communitystandards/false_news

Facebook é. n. d: *Felhasználási feltételek*. <https://www.facebook.com/legal/terms>

Federal Register 2020: *Preventing Online Censorship*. <https://www.federalregister.gov/documents/2020/06/02/2020-12030/preventing-online-censorship>

Financial Times 2020: *George Soros: Remove Zuckerberg and Sandberg from their posts*. <https://www.ft.com/content/88f6875a-519d-11ea-90ad-25e377c0ee1f>

Forbes 2021: *Trumpot a Twitter, a Facebook és az Instagram is letiltotta.* <https://forbes.hu/uzlet/trumpot-a-twitter-a-facebook-es-az-instagram-is-letiltotta/>

Hanula Zsolt 2018: *Kell nekünk a médiaszabadság?* https://index.hu/techtud/2018/08/30/kell_nekunk_szolasszabadsag/

Hirado.hu 2020: *Bárki szembetalálkozhat állírákkal a közösségi médiában.* <https://hirado.hu/belfold/kozelet/cikk/2020/04/14/barki-szembetalalkozhat-ahirekkel-a-kozossegi-mediaban>

Magyar Közlöny 1992: 30/1992. (V. 26.) *AB-határozat.* <http://public.mkab.hu/mkab/dontesek.nsf/0/C12579890041A608C125798800473E9B?OpenDocument>

Magyar Nemzet 2020a: *A CEU-s Sajó András a Facebook regionális főcenzora.* <https://magyarnemzet.hu/belfold/cenzurabirosg-soros-koponyegebol-bujt-ki-a-magyar-tag-is-8124383/>

Magyar Nemzet 2020b: *Letiltotta a Twitter a magyar kormány hivatalos fiókját.* <https://magyarnemzet.hu/belfold/letiltotta-a-twitter-a-magyar-kormany-hivatalos-fiokjat-8739183/>

Márkos Imre Örs 2018: *Tovább tombol a liberális cenzúra a Facebookon.* <https://www.origo.hu/itthon/20181112-ismet-cenzurazza-a-facebook-a-888-konzervativ-ujsgairoit.html>

Márkos Imre Örs 2019: *Gátlástalanul cenzúrázta a jobboldali véleményeket a Facebook az önkormányzati választás idején.* <https://www.origo.hu/itthon/20191015-a-facebook-nyiltan-beavatkozott-az-onkormanyzati-valasztasokba.html>

Nemzeti Jogszabálytár 2019: *2010. évi CIV. törvény.* http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=132460.370110

Nemzeti Jogszabálytár 2020: *Magyarország Alaptörvénye.* http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=140968.417048

Nemzeti Jogszabálytár 2021: *2010. évi CLXXXV. törvény.* http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=133252.416667

NKE 2020: *Bizalom, tudatosság, veszélyérzet az interneten.* https://itki.uni-nke.hu/document/itki-uni-nke-hu/EJJK%20ITKI_Bizalom%20tudatoss%C3%A1g%20vesz%C3%A9ly%C3%A9rzet%20az%20interneten.pdf

NMHH 2016: *Lakossági internethasználat. Online piackutatás 2016.* https://nmhh.hu/dokumentum/187704/lakossagi_internethasznalat_2016.pdf

Origo 2018: *Lázár Jánost is cenzúrázta a Facebook.* <https://www.origo.hu/itthon/20180307-lazar-janos-facebook-cenzura-origo-migransok.html>

Oversight Board 2020: *A véleménynyilvánítás szabadságának tiszteletben tartása független döntéseken keresztül.* <https://oversightboard.com/>

Poynter 2020: *Largest funders of Poynter*. <https://www.poynter.org/major-funders/>

Századvég 2019a: *A Facebook-cenzúra ellen*. <https://szazadveg.hu/uploads/media/5ca4b75e79eda/tanulmany-a-szazadveg-javaslatai-a-facebook-cenzura-ellen-2019403.pdf>

Századvég 2019b: *Szólásszabadság és cenzúra a 21. században konferencia*. <https://szazadveg.hu/hu/hirek/szolasszabadsag-es-cenzura-a-21-szazadban-konferencia>

Társaság a Szabadságjogokért é. n.: *A véleménynyilvánítás szabadsága*. <https://tasz.hu/a-velemenynyilvanitas-szabadsaga>

Timberg, Craig – Tiku, Nitasha 2020: *Facebook executive says company was responsible for Trump's victory but warns against policy changes*. <https://www.washingtonpost.com/technology/2020/01/07/facebook-exec-says-company-was-responsible-trumps-victory-warns-against-policy-changes/>

Varga Judit 2020: *A Digitális Szabadság Bizottság a jogállamisági garanciákat vizsgálja*. <https://digitalisszabadsag.kormany.hu/varga-judit-a-digitalis-szabadsag-bizottsag-a-jogallamisagi-garanciakat-vizsgalja>

Vésey Kovács László 2018: *A Facebook-cenzúra alkonya? – Nyertes persorozat magyar szereplővel a Zuckerberg-birodalom ellen*. <https://pestisracok.hu/a-facebook-cenzura-alkonya-nyertes-persorozat-magyar-szereplovel-a-zuckerberg-birodalom-ellen/?fbclid=IwAR2mhFm-m7eqvFPUmtCpOrVr-qlmebhMQVpjeGygzY1fdd3VGi58JxDtSF0o>

YouTube 2019: *Általános Szerződési Feltételek*. <https://www.youtube.com/t/terms>

Zuckerberg, Mark 2019: *The Internet needs new rules. Let's start in these four areas*. https://www.washingtonpost.com/opinions/mark-zuckerberg-the-internet-needs-new-rules-lets-start-in-these-four-areas/2019/03/29/9e6f0504-521a-11e9-a3f7-78b7525a8d5f_story.html